

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Szerző: Kamarás Péter

Országos Tudományos Diákköri Dolgozat

A kihallgatás kriminalisztikája

Tartalom

Bevezető gondolatok.....	3
I. Fejezet: A kihallgatás.....	8
1. Cím: A kihallgatás fogalma, szakaszai	8
2. Cím: A felkészülés szakasza.....	12
3. Cím: A kihallgatás megkezdése.....	18
4. Cím: Az összefüggő elbeszélés.....	19
5. Cím A kérdések/kérdezés szakasza	22
6. Cím A kihallgatás rögzítése	25
II. Fejezet: A tanú kihallgatása	27
1. Cím: Mit várunk a tanútól?	27
2. Cím: A tanú kihallgatása.....	29
III. fejezet: A sértett kihallgatásáról	34
IV. fejezet: A terhelt kihallgatása	35
1. Cím: A terhelt vallomásának értéke.....	35
2. Cím: A terhelt vallomása és kihallgatásának céljai	37
3. Cím: A terhelt kihallgatásának „általános szabályai”	39
Felkészülés a terhelt kihallgatására.....	40
A terhelt kihallgatásának lefolytatása	41
Záró gondolatok	45
Forrásjegyzék.....	48

Bevezető gondolatok

Kötelező szakmai gyakorlatomat a Szombathelyi Járási Ügyészségen végeztem.

Gyakorlatom alatt a járási ügyészségen csak olyan ügybe volt alkalmam betekinteni, amely megoldása egyszerű volt, szinte minden esetben rendelkezésre állt a terhelt beismerő vallomásán kívül más bizonyítási eszköz is.

A szakmai gyakorlatom alatt az volt a tapasztalat, hogy a rendőrség által megállapított történeti tényállás nagyban a gyanúsított vallomására épült, ennek tulajdonították a fő bizonyító erőt, a többi bizonyítási eszköz – legyen az bármilyen meggyőző és kétséget kizáró – csak „kiegészítő” szereppel bírt, csak alátámasztotta a terhelt vallomását. Két esetben tagadta a gyanúsított a cselekmény elkövetését és csak ezekben az esetekben a tárta fel a nyomozó hatóság a tényállást mélységeiben. A terhelt beismerése esetén ezt nem tette meg. Az általam vizsgált ügyekben szinte minden esetben tettek tanúvallomást, de a tanúk csak mellékszereplői voltak az ügynek, egészen addig, amíg nem került ellentmondásba a tanú és a terhelt vallomása. Ezekben az esetekben a tanúvallomásnak adott hitelt a nyomozó hatóság. Történt ezt különösen akkor, ha a szembesítés nem vezetett eredményre.

A tanúvallomást tartja az eljárásjog a legfontosabb bizonyítási eszköznek, a kriminalisztika pedig a terhelt vallomását teszi az első helyre. Foglalkoztatni kezdett a kérdés, hogyan kell helyesen kihallgatni a tanút és a terheltet, egyben ez volt az egyik alapötlet a dolgozat megírásához. A másik ötletet a kriminalisztika és az eljárásjog tudományának ellentétes álláspontja adta.

A kriminalisztika a tettes-tudomás megszerzését, a beismerő vallomást kiemelt helyen kezeli, mert a terhelt ismeri a legjobban az elkövetés körülményeit. Az eljárásjog tudománya szerint a terhelt beismerő vallomása csekély jelentőséggel bír. Ennek okait egy későbbi fejezetben pontosan kifejtem.

A dolgozat megírásához ez a kettős látásmód adta az ötletet. Dolgozatomban a kihallgatásnak főleg kriminalisztikai vonzatával akarok foglalkozni, erre fektetem a hangsúlyt, de emellett nem feledkezem el az eljárásjogi szempontok vizsgálatáról sem, továbbá kifejtem a kriminalisztika és az eljárásjog tudományának álláspontjait a terhelt vallomásával kapcsolatban.

A dolgozat elején, mintegy a balettben ismert „kályha-módszerrel” a büntetőeljárásról adok jellemzést, majd rátérek a témám vizsgálatára. Elsőként a kihallgatásokra jellemző általános sémát mutatom be és elemzem, majd a tanú kihallgatását vizsgálom. A sértett vallomását terjedelmi korlátok miatt nem fejtem ki, csak érintem a témát. A terhelt kihallgatását részletesen elemzem, a kihallgatás technikájának tárgyalása előtt ejtek szót a terhelt vallomásának értékéről. A kihallgatásnak az általánoshoz képest – ha úgy tetszik – különös, speciális formái, műfogásai vannak ilyen például a blöff, vagy a Reid-Inbau és Buckley-féle kihallgatási technika és a bizonyítékokkal manőverezés, amelyek kifejtésére terjedelmi korlátok miatt nem kerül sor, noha ezek is a témához tartoznak, ahogy a keresztkérdést is ide lehetne sorolni. Az alábbiakban a büntetőeljárásról vázolok fel egy képet az általam önkényesen kiválasztott szempontok alapján.

A büntetőjog eszközei akkor alkalmazhatók, ha bűncselekményt követtek el. A bűncselekmény fogalmát legszebben a Csemegi kódex fogalmazza meg: „**1. §** Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít.”

A régi Btk. **10. § (1)** és az új Btk. **4. § (1)** a bűncselekmény fogalmát egyezően határozza meg: „Bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.”

A bűncselekmény elkövetése alapozza meg az állami büntetőigényt, egyedül az államnak joga és kötelessége a bűncselekmények elkövetőit felkutatni, bíróság elé állítani és a büntetőjogi felelősségükről dönteni. Erre felhatalmazást részben az Alaptörvény, részben a Be. ad, két alapelve a legalitás és az officialitás elve alapján.

A büntetőigény érvényesítésére eszköz a büntetőeljárás, „a büntetőeljárás a törvény által feljogosított hatóságok és más személyek cselekményeinek sora, amely arra

irányul, hogy megállapítsák, történt-e bűncselekmény, ki az elkövetője és hogy reá a büntetőjogot alkalmazzák”¹.

A büntetőeljárás két nagy szakaszból áll. Vannak olyan vélemények, amelyek a végrehajtást is külön szakaszként kezelik. Az első nagy szakasz a nyomozás, ahol a bűncselekményről, az elkövetőjéről a nyomozó hatóság információkat gyűjt. A tényállást olyan mértékben deríti fel, hogy az ügyész arról dönthessen, hogy vádat emel-e vagy sem.

A második nagy szakasz a tárgyalási szakasz, ahol a bíróság dönt a terhelt büntetőjogi felelősségéről az ügyész által emelt vád alapján.

Az eljárási funkciók megoszlanak és ezzel együtt a szemléletmód is. A nyomozó hatóság, aminek a feladata a felderítés, kutatás, a kriminalisztika górcsővével vizsgálja a bizonyítási eszközöket. Az ügyész, akinek funkciója a vád képviselete és a bíróság, amely az igazságszolgáltatási funkciót tölti be, az eljárásjog tudományának szemszögéből vizsgálódik, a megszerzett bizonyítékok értékelésére koncentrál.

A bűncselekmény a múltban történt esemény, ahhoz, hogy megállapítsák mi és hogyan történt, fel kell tárni a történeti tényállást. Erre a rekonstrukcióra szolgál a bizonyítási eljárás, mely során a bíróság értékeli a bizonyítási eszközöket és eljárásokat és ez alapján megállapítja az ítéleti tényállást. A bizonyítási eljárás az ítélet megalapozottságának esszenciális kelléke, amennyiben a bíróság nem állapítja meg – bizonyítás segítségével – a tényállást, akkor ítélete megalapozatlan és annak a Be. alapján hátrányos jogkövetkezményei vannak.

„Bizonyításon a bíróság, az ügyész, a nyomozó hatóság és más alanyok cselekményeinek sorát értjük, amelyek arra irányulnak, hogy ismereteket nyújtsanak illetve szerezzenek arról, hogy történt-e bűncselekmény, és ki az elkövetője.”²

A bizonyítás az eljárás fontos része, vannak olyan vélemények, melyek szerint az a legfontosabb rész: Tremmel Flórián³ szerint ez egyenesen az eljárás legfontosabb része, annak gerince.

A bizonyítás során kerül sor a tényállás felderítésére és az igazság megállapítására. A hatályos Be. az „igazság” kifejezést nem tartalmazza, azonban vannak olyan rendelkezései, amelyekből lehet arra következtetni, hogy feladat. Másrészt az igazság

¹ Király im. 18. old.

² Király im. 241.

³ Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban, - Dialóg Campus Kiadó Bp. – Pécs 2006., 64. old.

kiderítése garanciaként is működik, mert az anyagi igazság alapján kiszabott ítélet megalapozott. A Be. igazság megállapításával kapcsolatos rendelkezései a következők:

- **4. § (2)** „A kétséget kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.”

- **75. § (1)** második mondata: „a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, a valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedni...” valamint

- **330.§. (1)** A bíróság a vádlottat bűnösnek mondja ki, ha megállapítja, hogy bűncselekményt követett el.

Az alábbiakban felvázolom a bizonyítás fogalomrendszerét. Egyetemi tanulmányaim során, büntetőeljárás jogi és kriminálisztika c. tárgyak tanulása során elsajátítottam a bizonyításra vonatkozó legfontosabb fogalmakat. Ennek tárgyalása során a szakirodalom idézését mellőzöm, azt saját tudásom és szóhasználatom alapján építem fel, csak a pontosság kedvéért idézek.

A bizonyítási eljárás központi fogalma a tény. „A büntetőeljárásban ún. ténybizonyítás folyik: amit bizonyítanak, az valamely érzékileg észlelhető egyedi esemény, tény, a bűncselekmény, amely meghatározott időben és helyen történt.”⁴

A Be. a releváns tények bizonyítását írja elő feladatként. Ezek a kriminálisztika tudománya alapján az eljárás fő tényei, tehát az elkövető személye és a bűncselekmény, amely megtörtént.

A tény az eljárás jogi fogalomrendszere alapján pedig a bűncselekmény elkövetésével összefüggő, létező jelenség. Véleményem szerint olyan jelenségről van szó, amelyet a bűncselekmény elkövetése vált ki. Ilyen pl. az okozott sérülés, a tanú emlékezete bizonyos eseményről.

A tényeket a bizonyíték hordozza, ami „nem más, mint a jogalkalmazási eljárásban olyan jogszerűen szerzett és előírt formában megjelenő adat, amely a tény alakszerű bizonyítására alkalmas”⁵. A bizonyíték az az információ, amelyet a bizonyítási eszköz megismerése illetve a bizonyítási eljárás lefolytatása után az eszközből vagy az eljárásból megszerzünk.

Ez akkor válik bizonyítékká Katona Géza szerint⁶ ha azt eljárás során, a Be. előírásainak megfelelően megszerezték és az eljárás részévé tették. Ez a vélemény azt jelenti, hogy amennyiben valamilyen információt nem gyűjtöttek össze, akkor az nem

⁴ Király im. 242.

⁵ Bócz Endre: A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése, Magyar Jog, LV. évf., 2. szám, 2008, 78.

⁶ Katona Géza: Valós vagy valótlán? Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1990. 27. old.

lehet bizonyíték. Annyiban nem értek egyet ezzel az állítással, hogy az új eljárás során felmerült bizonyíték is bizonyíték, annak ellenére, hogy a hatóság azt addig nem szerezte be.

A kriminalisztika tudománya ismeri a főtény fogalmát. A fő tény olyan tény, amelyből lehet következtetni egyrészt a bűncselekmény gyanújára, másrészt az elkövető személyére. Meg kell említeni a közvetlen bizonyíték és a közvetett bizonyíték fogalmát. A közvetlen bizonyíték önmagában alkalmas arra, hogy belől egyenesen a fő tényre lehessen belőle következtetni, míg a közvetett bizonyíték a következtetést csak zárt láncra fűzve végezheti el. A bizonyítékoknak többféle-fajta csoportosítása is ismert, de ennek tárgyalásától eltekintek.

A tények megállapítására szolgálnak a bizonyítási eszközök és a bizonyítási eljárások, amelyeket a Be. nevesít és szabályoz. A terhelt vallomása és a tanúvallomás – a gondolatmenetet végigkövetve – bizonyítási eszköz, pontosabban közvetlen, személyi és eredeti bizonyítási eszköz, amelyekből egyenesen lehet következtetni az elkövetés tényére és az elkövető személyére is.

I. Fejezet: A kihallgatás

1. Cím: A kihallgatás fogalma, szakaszai

Egyetemi tanulmányaim során megtanultam, hogy amennyiben egy témáról értekezünk, a legcélszerűbb az, ha egy rövid, velős fogalom meghatározással vezetjük fel a témát. Ez egyrészt irányt ad a munkának, másrészt azt prezentálja, hogy az író érti is azt, miről akar írni.

Az általam feldolgozott szakirodalom vizsgálódási területe sokkal nagyobb magánál a kihallgatásnál, mint eljárási cselekménynél. Az interneten fellelhető cikkek, melyek konkrétan a kihallgatással vagy annak egy-egy mozzanatával foglalkoznak, és amelyek közül néhányat felhasználtam, mind különböző messzeségekből vezetik fel a témát.

A szakirodalomban olvasottak alapján az általam alkotott önkényes fogalom a következő: a kihallgatás egy olyan eljárási cselekmény, amelyet végezhet a nyomozó hatóság, ügyész és bíróság, arra szolgál, hogy a kihallgatott személy tudatában lévő, a valóságot tartalmazó információt a kihallgató megismerje, „kinyerje”. De felfoghatjuk úgy is, mint olyan eljárást, amely a vallomás, mint bizonyítási eszköz megszerzésére szolgál.

A Be. sehol nem határozza meg a kihallgatás fogalmát. Tehát nem tartalmaz a törvény fogalmat a tanú kihallgatására vonatkozó szabályoknál (Be. 85-92. §§ szakaszok), sem a terhelt kihallgatását rendező résznél (Be. 117-118. §§ szakaszok). A törvény „csak” szabályozza az eljárást, keretbe foglalja és kijelöli a kihallgatás határait, kereteit és korlátait.

A szakirodalomban sem találhatunk egy kiforrott fogalmát annak, hogy mi is pontosan a kihallgatás, csak a kihallgatás szélesebb spektrumát, a kihallgatási taktikát határozzák meg a szerzők.

Így tesz például Katona Géza „a kihallgatás során az eljáró hatóság kérdéseinek tartalmát, a kérdésfeltevés módszerét, a kihallgató és a kihallgatott közötti pszichikai kapcsolatot befolyásoló magatartási formák összességét soroljuk a kihallgatási taktika fogalma alá.”⁷

Két helyen találtam definíciót a kihallgatásról.

Az egyik a Rendőrtiszti Főiskola Kriminálisztikai Tanszéke által készített jegyzetben, - amely magát „csak” jegyzetnek és nem szakmai munkának titulálja - találtam arra fogalmat, hogy mi is a kihallgatás. Eszerint: „a vallomás bizonyító eszköz; megszerzésének módja a kihallgatás. A kihallgatás egyben a vallomásból a bizonyító tény, az élmény emlékképe kinyerésének és annak is eszköze, hogy a kihallgató megismerje: vajon az, amihez jutott, tényleg valóságos élmény emlékképe-e, s ha igen, mennyire. Más szavakkal a kihallgatás egyúttal a vallomásbeli kijelentéseket illetően a potenciális bizonyító tény mibenlétének és valóságos (nem virtuális) voltának a vizsgálata is.”⁸

Megjegyzem, ezzel a megfogalmazással annyiban nem értek egyet, hogy emlékképet megismerni és kinyerni nem lehet. Csak az emlékről szóló információt vagy tudást lehet megismerni, amit a kihallgatott személy előad. Az emlékkép az egészhez viszonyítva teljes, míg az emlékről megőrzött információ rész-egész viszonyában csupán rész. Vannak a kihallgatásnak olyan tényezői, hibái, ami miatt a kihallgató által felvett vallomás az emléknek csak egy részét tartalmazza.

A másik fogalom meghatározás a Rendőrtiszti Főiskola (ma: Nemzeti Közszerológati Egyetem) Kriminálisztika Tankönyvében található: „a kihallgatás a leggyakoribb és a legjelentősebb nyomozási cselekmény, amely a Be. által meghatározott alakiságok és biztosítékok mellett a személyi jellegű bizonyítékok megszerzését szolgálja, és pedig aztáltal, hogy a kihallgatott a bűncselekményről szerzett legjobb tudomásának megismerését teszi lehetővé.”⁹

⁷ Katona Géza: Valós vagy valótlan. KJK, Budapest, 1990; 246. o.

⁸ Kriminálisztikai jegyzetek és tanulmányok, RTF Kriminálisztikai Tanszék – A kriminálisztika egyes aktuális kérdései (jegyzet, RTF 2008.) 42. old.

⁹ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 338. old.

A személyi jellegű bizonyítási eszköz a tanúvallomás és a terhelt vallomása. A sértett vallomását a Be. 76.§ (1) bekezdése nem emelte be a bizonyítási eszközök körébe, hanem a tanúvallomás szintjén mozog, a nyomozati iratok között gyakran „sértetti tanúvallomás” elnevezéssel szerepel. Ugyanakkor a sértett eljárásjogi helyzete más, mint a tanúé, más az érdeke az eljárás során – a sértettnek az az „érdeke” hogy az elkövetőt megbüntessék – és mást is várunk a sértettől. Mivel a Be. 76.§ (1) bekezdés a bizonyítási eszközök között a sértett vallomását nem tartalmazza, véleményem szerint a jogalkotó úgy kezeli a sértettet, mintha az úgymond „helyből” elfogult lenne, ugyanakkor törvény széles jogkörrel ruházta fel, amelyekkel később foglalkozom. A tanúnak igazmondási kötelezettsége van, a hamis tanúzást a törvény bünteti, a terheltől pedig nem várható el, hogy az ellene irányuló büntetőeljárás sikeréhez hozzájáruljon. A kihallgatás fajtáit a vallomástevők eljárásjogi helyzete alapján különbözteti meg a kriminalisztika. Így a kihallgatás fajtái ezen csoportosítás szerint a gyanúsított, a tanú és a sértett kihallgatása.

„Az amerikai metódus szerint megkülönböztetik az interjúkészítést (interjúvolást – interview) és a kihallgatást (interrogation). az interjú alatt személy vagy személyek meghatározott célból való kikérdezését értik, amely különbözik az olyan beszélgetéstől, ahol a nyomozó bizonyos információt próbál kicsalni és különbözik az olyan nyomozástól is, ahol a kikérdezett együttműködött még nem kezelik gyanúsítottként. Ettől eltér a terheltek, illetve a potenciális terheltek kihallgatása (interrogation).”¹⁰

Az interjúvolás és a kihallgatás közti alapvető különbség a kikérdezés módszerében mutatkozik meg. A kihallgatás voltaképpen a nem együttműködő személy kikérdezése, sokkal magasabb szintű szakmai tudást igényel, mint az interjú, mert a nyomozó szakmai tudásán, képességein és magatartásán múlik a kihallgatás eredményessége.

A kihallgatás az eljárási pozíción kívül más módokon is csoportosítható:

1. sorrendiség (alkalom) alapján: első és ismételt kihallgatás
2. eljárás szakaszai szerint: nyomozási, ügyészégi, bírói kihallgatás
3. életkor szerint: gyermek (fiatalkorú) és a felnőtt kihallgatása
4. kihallgatási szituáció szerint: konfliktusos, konfliktusmentes és bizonytalan kihallgatás

¹⁰ Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 339. old.

5. bűncselekmény kategóriáinként

Valamint előszóbeli kihallgatástól (hagyományosan: vallomás) célszerű megkülönböztetni az „önvallomást” amikor a kihallgatott a Be. 82.§ (5) és 118.§ (3) bekezdései alapján írásban tesz vallomást

A krimináltaktika a kihallgatás szűk értelme mellett ismeri a kihallgatás tágabb fajait. Ezek a pedig a helyszínelés, felismertetés és a szembesítés.

A helyszínelést a régi Büntetőeljárási törvénybe az 1987. évi IV. tv. módosításai illesztették be, azonban az új Be. nem szabályozza önálló bizonyítási eljárásként, hanem a – szakirodalom szerint – helyszíni kihallgatássá minősítette vissza. A helyszínelés Katona Géza szerint olyan bizonyítási eszköz létrehozására alkalmas cselekmény, „amely két, eltérő jellegű mozzanatot tartalmaz:

1. A terhelt a helyszínen elmondja, illetve bemutatja azt a tevékenységet, amelyet a bizonyítandó ténnyel kapcsolatban ott végzett;
2. Az eljáró hatóság az észlelteket alapján következtetést von le arra vonatkozóan, hogy a helyszínen fennálló helyzet, illetve talált elváltozások alapján valós-e a terhelt által elmondott, illetve bemutatott cselekmény.¹¹ Véleményem szerint az idézett eljárás első szakasza megfelel a helyszíni kihallgatásnak. Az eljárás második mozzanata a helyszínen történt események valódiságának vizsgálatára szolgáló bizonyítási eljárás, pedig Be. 121.§ szakaszban szabályozott bizonyítási kísérletnek felel meg.

A felismerés - törvényi terminológiával felismerésre bemutatás - bizonyítási eljárás, amely tárgy vagy személy felismerését célozza, de kihallgatás közben nem történik.

A szembesítés szintén bizonyítási eljárás, „sajátos, „kombinált” kihallgatás, olyan önálló nyomozási cselekmény, amelynek keretében egyidejűleg több személy kihallgatása megy végbe kifejezetten azzal a céllal, hogy a kihallgatottak korábban tett vallomásai közti lényeges ellentétet feloldják”¹²

Ezzel az állítással annyiban nem értek egyet, hogy szembesítés során nem a kihallgatott személyek tudásának megszerzése a cél, hanem ez egyfajta „próba”, arra szolgál, hogy úgymond ki tart ki az állítása mellett. Az esetek döntő többségében nem vezet eredményre.

Az eljárásjog szabályai értelmében ezek a „tág” értelemben vett kihallgatások bizonyítási eljárásnak minősülnek és a Be. pontosan meghatározza ezeknek a szabályait.

¹¹ Katona im. 269. old.

¹² Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 385. old.

„A kihallgatás igen bonyolult folyamata lényegében négy szakaszból, mozzanatszoportból tevődik össze:

- a) felkészülés a kihallgatásra
- b) a kihallgatás megkezdése
- c) érdemi kihallgatás
- d) kihallgatás eredményeinek rögzítése és (menet közbeni) értékelése.”¹³

Először a felkészülés egyes aspektusait tekintem át. A fenti szakaszokra és forrásra gyakran fogok hivatkozni és séma néven emlegetem majd a későbbiekben.

2. Cím: A felkészülés szakasza

A fejezetet Dr. Ibolya Tibor kihallgatástaktika a nyomozásban c. munkája alapján építettem fel.¹⁴

A szakirodalom szerint fontos szakasz a felkészülés, hiszen itt történik a kihallgatási taktika meghatározása is. Vannak olyan esetek, amikor nem lehetséges az alapos felkészülés, mert első nyomozási cselekményként kerül sor a kihallgatásra. Ez az az eset, amikor a kihallgatást halaszthatatlan nyomozási cselekményként kell fogantatosítani, de még ebben az esetben is szükség van az ügy legfontosabb mozzanatainak vizsgálatára.

A felkészülés a következő lépésekből áll:

1. a nyomozás iratainak áttekintése
2. a kihallgatandó személy személyiségének feltérképezése
3. a kihallgatás céljainak, súlyponti kérdések meghatározása
4. a kihallgatási terv összeállítása.

Az ügy iratainak tanulmányozása során az alábbi ajánlásokat tesz a szakirodalom, amelyeket el kell végezni:

¹³ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 341. old.

¹⁴ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban letöltés ideje 2013. október 1. helye: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf>

- a kihallgatandót, milyen tényről kell kérdezni; szükséges-e új személyeket az eljárásba bevonni
- melyek azok a kérdések, amelyeket tisztázni kell a tényállás megállapításához (pl. a minősítő körülmények vagy a történeti tényállás rekonstruálásához szükséges adatok beszerzése, az esetleg már fennálló ellentmondások feloldása stb.)
- az egyes személyek kihallgatására vonatkozó fő kérdéseket össze kell állítani, ajánlott ebben a szakaszban leírni
- ki kell deríteni, hogy milyen adatok állnak rendelkezésre a kihallgatandó személyről. Elegendőek-e ahhoz, hogy a személy lehetséges szándékát, viselkedését, személyiség vonásait figyelembe véve meghatározható legyen az objektív tartalmú vallomás beszerzéséhez szükséges helyes kihallgatási taktika, vagy tovább adatokat kell a kihallgatás előtt beszerezni (pl. elmeállapotra vonatkozó szakvéleményt, előzményi iratokat, más személyek vallomását stb.)
- a kihallgatás útján tisztázandó kérdésekről, tényekről milyen információ, bizonyítási eszközök állnak rendelkezésre, más vallomások mit tartalmaznak ugyanezen tényekről
- a kihallgatást végző rendelkezik-e elegendő és kielégítő hely- és személyismerettel, jogi ismeretei, az ügygel kapcsolatos szakkérdésekben való jártassága elegendő-e
- van-e valamilyen egyéb pl. technikai jellegű probléma (a személy anyanyelve nem a magyar csak tolmács segítségével lehet kihallgatni, vagy jeltolmácsra van szüksége vagy egészségi állapota miatt csak a kórházban lehet kihallgatni stb.).

Ha az iratokban szereplő adatok hiányosak, azokat pótolni kell és csak ezután kerülhet sor a kihallgatás megtervezésére, megszervezésére és végrehajtására. Az iratok tanulmányozásához természetesen hozzátartozik a fényképek, helyszínrajzok, bűnjelek megismerése, megvizsgálása, valamint az esetleges korábbi büntetőeljárás során készített akta elolvasása.

„Természetes, hogy a felsoroltakat ügynként eltérő mértékben tudjuk megvalósítani. Nyilvánvalóan másként kell és lehet felkészülni arra a kihallgatásra, amelyet a helyszínen, közvetlenül a bűncselekmény elkövetése után, avagy nyomozási részfeladatként (nyomozócsoport tagjaként) kell elvégezni, és másként az olyan kihallgatásra, amelynek az adott ügyben kiemelt jelentősége van. Emellett a kihallgatás

típusától, esetleg a jegyzőkönyvezés módszerétől (pl. hangfelvétel) függően is változhatnak a felkészülés, a tervezés-szervezés feladatai.”¹⁵

A kihallgatás megkezdése előtt biztosítani kell az ahhoz szükséges feltételeket. Meg kell ismerni a rendelkezésre álló adatokat — ideértve a kihallgatandó személy egyéniségére vonatkozó információkat is. Meg kell határozni, hogy kit, milyen minőségben és mely tényekre nézve, hol és mikor kell kihallgatni, továbbá gondoskodni kell a szükséges személyek megjelenéséről, a megfelelő helyiségről és a szükséges technikai feltételekről is.

A szakirodalom nagy hangsúlyt fektet a kihallgatás helyére, a kihallgató szobára és a következő követelményeket támasztja.

A kihallgató helyiségével szemben támasztott követelmény az, hogy a kihallgatás zavartalanságát biztosítsa. Olyan, zárt helység legyen, ahol nem tartózkodnak illetéktelenek, nincs mozgás és kirekeszti a környezet eseményeit. Ezek a zavaró tényezők figyelem elterelő hatással bírnak.

Célszerű, hogy a kihallgató helység ablakai ne közterületre nyíljanak, nehogy a külvilág eseményei zavarják a kihallgatottat, a történések eltereljék a kihallgatott figyelmét, megzavarva ezzel a szituációt. Követelmény a funkcionális berendezés: bútorzatnak viszonylag egyszerűnek kell lennie, nem szerencsés, ha a helységben oda nem illő, felesleges tárgyak találhatók. A szituáció hangsúlyozása érdekében nem árt, ha egy ún. detektívtükörrel felszerelt szobában történik a kihallgatás. A detektívtükör speciális kihallgató szobában van, de egy kapitányságon jó ha van egy ilyen szoba.

A fentieket összegezve a véleményem, hogy egy kihallgató helységnek olyan benyomást kell gyakorolnia a kihallgatottra, hogy az tisztában legyen ott-tartózkodása céljával, annak tudatában legyen, hogy őt kihallgatják, ugyanakkor a helység ne hasson túl nyomasztóan az alanyra.

A gyakorlatban az esetek nagy többségében a kihallgató szoba, az a kihallgatást végző nyomozó irodája, amely általában kellőképpen puritán és hivatalos ahhoz, hogy eleget tegyen a fenti követelményeknek, ugyanakkor annyira mégsem nyomasztó, mint egy börtöncella.

„A szereplők elhelyezkedését illetően általában azt tartják ajánlatosnak, hogy a kihallgató az ablak előtt, de az ablaknak háttal foglaljon helyet, s vele szemben üljön a

¹⁵ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 10. old.

kihallgatott.”¹⁶ Ennek az a magyarázata, hogy a kihallgatott arcát megvilágítja a nap, könnyebben lehet olvasni a vonásaiból. Régebben – írja Bócz – megvilágították erős fénnel a gyanúsított arcát. Ez a módszer annyira bevált volt, hogy megihlette a filmipart és nagyon sok filmben szerepelt ez a jelenet. A természetes fény megvilágítja a kihallgatott arcát, de nem kölcsönzi azt a nyomasztó érzést, mint az erős fényű lámpa. Az általam meglátogatott irodák kivétel nélkül megfelelték ennek a sémának, a tapasztalataim alapján mondhatom, hogy úgymond egy kaptafára készültek. A kihallgató asztala az ajtóval szemben, az ablaknak háttal áll, hogy a nyomozó a kihallgatott minden rezdülését láthassa.

A következő tényező, a kihallgatás időpontja. A kihallgatás időpontja nyomozás taktikai kérdés, pontosan meg kell választani azt az időpontot, amikor a legcélszerűbb kihallgatni a kihallgatandó személyt. Egyes esetekben ezt nem lehet szabadon megválasztani, mert az azonnali kihallgatást bizonyos körülmények indokolják.

A Be. a fogva tartott gyanúsított kihallgatásáról a következőt rendeli:

179.§ (1) A fogva lévő gyanúsítottat huszonnégy órán belül ki kell hallgatni. E határidőt attól az időponttól kell számítani, amikor a gyanúsítottat a nyomozó hatóság elé állították.

A felejtés és halványulás jelensége miatt „célszerű a kihallgatásra minél előbb sort keríteni, mert minden ember felejt, az idő múlásával egyre halványulnak az emlékképek és emiatt egyre kevesebb információt tudunk szerezni a kihallgatások útján.”¹⁷ Erről a kérdésről Daniel. L. Schachter írt egy munkát: Az emlékezet hét bűne címmel.

Az egyes személyek kihallgatási időpontjának meghatározása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy a tanúk esetében sem célszerű, ha kihallgatásuk időszakában az ügyről egymással beszélgetni tudnak, mert ez könnyen az információk keveredéséhez és eltorzulásához vezethet.

Előfordulhat az is, hogy a sértett vagy a gyanúsított kihasználja az alkalmat és egymást, vagy a tanúkat befolyásolni igyekszik. Leghelyesebb tehát az egyes személyeket oly módon idézni, hogy egymással ne találkozzanak. Más esetekben pedig (pl. a helyszínen) elkülönítésükről kell gondoskodni.

Szőgi Lajos megölésének ügyében, a kérkező rendőrök nem különítették el a tetteseket, így az elkövetők megállapodtak abban, hogy egymásra nem tesznek terhelő vallomást.

¹⁶ Kriminálisztika joghallgatóknak 135. old.

¹⁷ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 14. old.

Ezt a tényt az ítélkező bíróság állapította meg a III. rendű vádlott vallomása alapján, a nyomozó hatóságnak nem sikerült.

Célszerű és szerencsés azokat a személyeket előre venni, akiktől igaz, fontos információkat vár a nyomozó és a nyomozás irányán változtathatnak vagy megerősíthetik az irány helyességét. Továbbá fontos előre venni azokat a tanúkat vagy gyanúsítottakat, akik befolyásolhatóbbak. A terheltek közül célszerű előbb kihallgatni a kevésbé tapasztalt bűnözőket, első bűncselekményt elkövetőket, vagy akiket az ügyben kisebb felelősség terhel, illetve akikről feltehető, hogy feltáró jellegű vallomást kívánnak tenni a kedvezőbb elbírálás érdekében. Mindenképpen a későbbi időszakra kell hagyni azokat a személyeket, akik jellemüknél fogva, akár érintettségük vagy az ügyben résztvevőkhöz fűződő kapcsolataik miatt a nyomozás érdekeit sértve illetéktelenek tudomására hoznák a kihallgatásukon történeteket és azokat, akik tapasztalt bűnözőként nem mondanának igazat. A későbbi időszakra kell hagyni azokat a személyeket, akik kihallgatásától nem várható előrelépés, vagy nem várható, hogy igazat mondanak. Magyarországon a büntetőeljárásra jellemző a túlbizonyítottság, amelyért az ügyészség tehető felelőssé, ezért elterjedt jelenség az, hogy az ügy előadójával az ügyész mindenkit kihallgattat.

Az alábbiakban rátérnék a kihallgatási tervre, mely a szakirodalom szerint nem a leghangsúlyosabb mozzanata az eljárásnak.

„A kihallgatási terv lényegében csak iránymutatás, az elvégzendő feladatok, a tisztázandó kérdések felsorolása. Nem jelent merev kötöttséget már azért sem, mert a körülmektől, alapos felkészülés és tervezés ellenére is a kihallgatás végrehajtása során felmerülhetnek problémák, új tényezők, amelyek miatt eredeti elképzeléseinken kisebb-nagyobb mértékben változtatni kell. A felkészülés és a tervezés az ilyen helyzetekben is megfelelő támaszt nyújt ahhoz, hogy a kihallgatás menetén célszerűen változtassunk és ne feledkezzünk meg egyetlen lényeges mozzanatról, kérdésről sem.”¹⁸

Ezzel az állásponttal véleményem szerint az a probléma, hogy mindenképpen kell valami vezérfonal, amely mentén halad a kihallgató, ha felmerülnek új információk, melyek elviszik a kihallgatást akkor is szükség van valamire, ami mankóként szolgálhat, különben a kihallgatás célja elvesz és lényeges információk süllyednek el az oda-nem figyelésben.

Ahogy a korábbiakban írtam, a kihallgatás szakaszai a következők:

¹⁸ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 14. old.

- a kihallgatás megkezdése
- érdemi kihallgatás
- kihallgatás eredményeinek rögzítése és (menet közbeni) értékelése.”¹⁹

Az első szakasszal, a felkészüléssel a fentiekben foglalkoztam, most térek rá a következő szakaszokra.

A szakirodalom más fajta, a fentitől eltérő szakaszolást is tartalmaz: „Általában megkülönbözteti egymástól a következő szakaszokat:

1. a fogadás: tájékozódás, kapcsolatteremtés, adatfelvétel, jogok-kötelességek ismertetése),
2. a kötetlen elmondás — elbeszélés (amikor is a vallomástevő egybefüggően, saját belátása szerint elmondja, amit akar vagy tud),
3. a kérdezés (kérdések feltevése, ellentmondások tisztázása, bizonyítékok bemutatása, felhasználása, a vallomás kihallgatási eszközökkel való ellenőrzése, a tényállás pontosítása) és
4. a levezető beszélgetés (a várható következmények, a követendő magatartás tisztázása, a vallomástevő megnyugtató, perspektíva-adás, elbocsátás) szakaszát.”²⁰

Dr. Kertész Imre²¹ egy más fajta, véleményem szerint a valósághoz közelebb álló felsorolást alkalmaz:

1. a pszichológiai kontaktus megteremtésének szakasza: előzetes beszélgetés, adatok felvétele,
a jogok és kötelességek ismertetése,
2. a kihallgatás teljesítésének szakasza: a vallomás összefüggő előadása, kérdések intézése, bizonyítékok bemutatása és a vallomás menetközbeni ellenőrzése,
3. a kihallgatás rögzítésének szakasza.

¹⁹ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 341. old.

²⁰ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 9. old.

²¹ Dr. Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965

3. Cím: A kihallgatás megkezdése

A kihallgatás megkezdését a Be. pontosan szabályozza mind a tanú, mind a terhelt esetében, amely alakiságok betartása nélkül a vallomást bizonyítékként figyelembe venni nem lehet. Ezeket a szabályokat a Be. 85-89.§§ szakaszok és a 117-118.§§ szakaszok tartalmazzák, az alábbiakban részletesen tárgyalom e szabályokat.

„A megérkező adatszolgáltatót a társadalmi konvencióknak megfelelően kell fogadni, köszönteni, helyet kell kínálni és tájékoztatni kell jogairól és kötelezettségeiről.”²² Ez a fogadás nem az első „találkozás” a hatósággal. Aki már volt a rendőrségen – bármilyen ügy okán, legyen az nyilvántartással kapcsolatos ügy – tapasztalhatta, hogy a sértettek, tanúk és elkövetők – együtt: idézetek – ott tartózkodnak és várnak arra, hogy őket fogadják.

A túl sok várakozás, másokkal való kommunikálás, negatív hatással van a kihallgatandó személyre, akár csak a rendőrség épülete is.

„A kihallgatást vezető tárgylagos, korrekt, segítőkész fellépése többnyire őszinteségre is ösztönzi a kihallgatottat.”²³ Máshogy kell beszélni egy idős emberrel, máshogy kell beszélni a fiatalokkal, de tény az és a szakirodalom is ezen az állásponton van, hogy udvariasnak kell lenni a kihallgatottal. Ez oldhatja a feszültséget.

A Be. a nyomozás során eszközölt kihallgatásokra a bíróság előtti szabályokat rendeli alkalmazni.

Be. 117.§ (1) A terhelt kihallgatása előtt meg kell állapítani a személyazonosságát, ennek érdekében meg kell kérdezni a terhelt nevét, születési nevét, korábbi nevét, születési idejét és helyét, anyja nevét, lakóhelyének és tartózkodási helyének lakcímét, a személyazonosító okmánya számát és az állampolgárságát.

(2) A terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta. Figyelmeztetni kell arra is, hogy amit mond, illetve rendelkezésre bocsát, bizonyítékként felhasználható.

²² Kriminálisztika joghallgatóknak 136. old.

²³ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 13. old.

Az idézett törvényszöveget szó szerint felmondva nem lehet elérni azt a kedvező hatást, amit a kihallgatástól várni lehet. A kihallgatás elején kell felmérni azt, hogy a kihallgatott személy milyen lelkiállapotban van – ideges, fáradt, feszült – hogy viszonyul az eljáráshoz, célszerű felmérni a műveltségét, hogy a kihallgató ehhez alkalmazkodva megtalálja a közös hangot.

Ez még akkor sem könnyű, ha előzetesen az iratokból vagy egyéb módon lehetőség volt többé-kevésbé megismerni a kihallgatandó személyiségét. A fogadási szakaszban arra kell törekedni, hogy jó kapcsolat alakuljon ki, amelyet az esetleges további kihallgatások során még tovább kell erősíteni. Azonban a kihallgatónak egy bizonyos távolságot tartania kell, már csak a helyzetből adódóan is.

A fogadási szakasz célja tehát az, hogy a megérkező kihallgatottal – a Be. alakításainak betartása mellett – kapcsolatot teremtsen a kihallgató és megteremtse az érdemi kihallgatás feltételeit: az alany kedvező lelkiállapotát.

4. Cím: Az összefüggő elbeszélés

A fogadási vagy a kihallgatás megkezdésének szakasza után következik az érdemi kihallgatás. A szakirodalom szerint az érdemi kihallgatás két részre oszlik:

- I. Kötetlen, összefüggő elbeszélés, amelyre a Be. is lehetőséget ad és a szakirodalom ajánlatosnak tart illetve
- II. A kérdések szakasza.

Mindkét szakasznak megvan a maga jelentősége. A szakirodalom különféle magyarázatokkal szolgál:

„Be. 118. § (1) A terheltnek módot kell adni arra, hogy a vallomását összefüggően előadhassa, ezt követően kérdések intézhetők hozzá.” A Be. a tanú illetve a terhelt bíró kihallgatásának szabályait a nyomozás során is alkalmazni rendeli.

„E rendelkezést természetesen célszerű a panaszfelvétel során is alkalmazni. A kötetlen, szabad elmondás alapján megismerhető a kihallgatott személy álláspontja, az

ügyről alkotott véleménye, mi az, amit közölni akar, hogyan értékeli saját szerepét, felelősségét, mennyire elfogult vagy tárgyilagos, segíteni akar vagy sem stb.”²⁴

Az idézet szerint a kötetlen, összefüggő elbeszélésből inkább a kihallgatott személy álláspontjára lehet következtetni. Ez a tény a gyanúsított szempontjából nagyon fontos, de a tanú szempontjából véleményem szerint kevésbé, mert a tanút igazmondási kötelezettség terheli.

Van olyan vélemény is, amely szerint „Az érdemi kihallgatásnak ez a minden kihallgatásra vonatkozóan magában a törvényben előírt kettéosztása két alapvető szempontból mindenképpen szükséges:

- egyfelől az összefüggő előadás komoly lehetőséget biztosít a kihallgatott személyiségének további megismerésére
- másfelől pedig az összefüggő előadás megtartása – sőt lehetőleg figyelmes vagy együttérző, de mindenképpen türelmes meghallgatása – révén jelentős mértékben ellensúlyozhatók, csökkenthetők a kérdések feltevésekor óhatatlanul bekövetkező szuggesztiós hatások.”²⁵

A Kriminálisztika tankönyvben található idézet is azt hangsúlyozza, hogy az összefüggő elbeszélés csak kedvező személyiséglélektani hatásokkal jár. Az én véleményem az, hogy ez csak részben igaz. Amikor történt egy bűncselekmény, amely nyomokat hagyott a külvilágban, a nyomozó összegyűjti a nyomokat és gondolatban már azelőtt rekonstruálja az eseményt, hogy arról hallott volna egy tanútól. A saját kialakult képét kívánná megerősíteni a kihallgatás során, hiába tiltja a törvény és a krimináltaktika a tanú befolyásolását. Ez véleményem szerint egy teljesen normális emberi reakció, ugyanis senki sem szeret tévedni, még akkor sem, ha az nem derül ki. Erre számtalan példát lehetne hozni, a legszembetűnőbb a Móri-ügy szembesítése volt.

Az egyik büntető anyagi jogi szemináriumon a szemináriumvezető a következő jogesetet mesélte el nekünk: egy gyár dolgozói a munkába járó kerékpárjaikat a gyárépület előtti bicikli tárolóban tartották. A tárolóból rendszeres időközönként eltűntek kerékpárok, a feljelentés után viszonylag hamar kézre került az elkövető, akitől a kihallgató kérdezett valamit és a kérdés hatására úgymond mindent bevallott. A szemináriumvezető megkérdezte tőlünk, hogy mi lehetett a kérdés, de a csoport nem jött rá. Végül a tanár elárulta: a kihallgató annyit kérdezett az elkövetőtől, hogy „Mit gondol, miért van itt?” Az elkövető ennek hatására egy lopássorozatot ismert be, azt

²⁴ Dr. Ibolya Tibor kihallgatási taktika a nyomozásban 14. old.

²⁵ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 342. old.

feltételezve, hogy a rendőrség már mindenről tud. De ehhez hasonló esetekről a szakirodalom bőven hoz példát.

Előnye az előadásnak továbbá az is, hogy a kihallgató tudja pontosítani a kérdéseit az összefüggő elbeszélés hatására.

Az összefüggő elbeszélés fontosságának felismerésére, majd az ez alapján az ún. kognitív interjúra, mint kihallgatási technika kifejlesztésére az USA-ban került sor a '90-es évek végén. Erről Boros János írt egy cikket²⁶ a Magyar Pszichológiai szemlében, amelynek tartalmának a témába vágó részleteit röviden ismertetem: Amerikában a kutatók arra jutottak, hogy a kihallgatók alapvetően rossz kérdezési taktikát alkalmaztak. A tanúkat felszólították, hogy adják elő mi történt, de – a kutatások szerint – 7,5 másodperc után belekérdeztek a mondandójukba.

Enyhe analógiával ezt a fajta szituációt egy egyetemi vizsgához hasonlíthatom. Tapasztalt vizsgázóként találkoztam olyan helyzettel, amikor versenyvizsgán vettem részt. Ilyenkor a vizsgáztató kijelöli a témát és a vizsgázónak azonnal mondania kell azt, amit tud. Még a legjobban felkészült vizsgázók sem jutnak 7 másodperc alatt öt mondatnál tovább, amikor jön az első kérdés. Ebben az esetben az alany reagálni kénytelen a kérdésre, de fel kell készülnie arra is, hogy esetleg folytatnia kell az elbeszélését. A következménye óhatatlanul az, hogy valamit elfelejt, valahol pontatlan és bekövetkezik az információvesztés.

A másik probléma Boros szerint az volt, hogy a tanú számított, sőt készült arra, hogy öt majd kérdésekkel fogják „bombázni”, ezért időről – időre szünetet tartott, mintegy lehetőséget adva a kérdezésre és nem a mondanivalójára figyelt.

Magában a kérdésfeltevésben is voltak problémák: a kérdések gyorsan követték egymást, ezek Boros szóhasználatában ún. „gyors, zárt kérdések” voltak, amelyekre egyszerűen: igennel vagy nemmel lehetett válaszolni. Mind a nyomozó, mind a tanú jobban kedvelte, de tévútra vezetett. Ráadásul rávezető kérdésekről van szó, amelyek befolyásolásra alkalmasak voltak, ezáltal rengeteg bírói tévedésnek adtak táptalajt. A hatékonyabb kihallgatási módszert két pszichológus Ron Fischer és Ed Geiselman dolgozta ki, a tanulmányukat 1992-ben jelentették meg: „Emlékezést elősegítő technikák alkalmazása a kihallgatásban: A kognitív interjú” címmel.

Dolgozatomhoz három modern forrást dolgoztam fel, kettő ezek közül jelenleg is kötelező tananyag a leendő nyomozók számára. Ezek közül egyik sem hangsúlyozza,

²⁶ Boros János: A bűnözői profilalkotástól a tanúkihallgatásig. Törekvések a mai kriminálpszichológiában, Magyar Pszichológiai Szemle, 2003/2. 275-292. old.

hogy az összefüggő elbeszélés az emlékezésre döntő pozitív hatással van, csak azt említik meg, hogy az összefüggő elbeszélések arra szolgálnak, hogy a kihallgató képet kapjon arról, hogy a kihallgatott, miként vélekedik arról, amit elmond és az elbeszélés során a kérdések irányát könnyítse meg.

A krimináltaktika az összefüggő elbeszélések fontosságára nem az USA-beli kutatások hatására jött rá, hanem évtizedek óta hangsúlyozza a kötetlen elbeszélés fontosságát: „(a tanút) kötetlen elbeszélésében nem ajánlatos megszakítani. A fő cél ugyanis mindannak az anyagnak az összegyűjtése, amelyeknek a bűncselekmény felderítése szempontjából jelentősége van és nem tudható, hogy a tanú mikor érint olyan tényt vagy körülményt, amely szerinte lényegtelen, de a nyomozó számára lényeges, sőt ügydöntő.”²⁷ Ennek ellenére a modern szakirodalom – bár elismeri az elbeszélés fontosságát – alapvetően rossz irányban halad.

5. Cím A kérdések/kérdezés szakasza

„A kérdéseknek az a célja, hogy teljesen világos legyen a kihallgató számára, hogy mit kíván elmondani a kihallgatott.”²⁸ Amikor a kihallgatott összefüggően előadja azt, ami történt – vagy amire emlékszik – megtörténik az ún. másodlagos visszatükröződés, amikor is a kihallgató is tudomást szerez az eseményről. Ekkor egy információs aszimmetria alakul ki, mert vannak olyan információk, amelyek a kihallgatott számára egyértelműek – hiszen ő látta és tapasztalta az eseményt, a tudatában egy emlékkép szerepel – míg a kihallgató mesterséges rekonstrukciót végez, a hézagok kitöltéséhez segítségre van szüksége.

A kihallgatási terv elkészítése során már vannak olyan kérdések, amelyekre a kihallgatás irányul: „helyes először azokat a kérdéseket feltenni, amelyekre a kihallgató eredetileg az összefüggő elbeszélésben is választ várt, de a kihallgatott nem tért rá ki.”²⁹ Amint ezekre választ kapott, a kihallgató rekonstruálja egyfelől az eseményt, másfelől az összefüggő elbeszélést és a kettőt összehasonlítva keresi az ellentmondásokat, értelmezési problémákat és logikai lyukakat.

²⁷ Kriminálisztika. Általános Rész. Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya. Budapest.1961. 440. old.

²⁸ Kriminálisztika joghallgatóknak 137. old.

²⁹ Kriminálisztika joghallgatóknak 137. old.

A kérdéseket többféle módon csoportosíthatjuk. Bócz a Kriminálisztika joghallgatóknak c. könyvében a következő csoportosítást adja³⁰ Vannak:

- értelmező kérdések, amelyeket akkor kell feltenni, amikor az alany olyan szavakat használ, amelyeket a kihallgató nem ismer. Ezek főleg akkor kerülnek elő, amikor a kihallgató és a kihallgatott különböző tájszólásban beszél vagy korbeli vagy műveltségbeli különbségek vannak kettejük között.
- Kiegészítő kérdésnek nevezik a szakirodalomban az olyan kérdéseket, amelyek a történésnek a kihallgatott által szóba hozott mozzanataik között jelentkező hiányzó láncszemek után érdeklődnek. Pl. az elbeszélés közben változás következik be a történet alanyai körében, amelyet a kihallgatott nem fejt ki bővebben. Ilyenkor rá kell kérdezni, hogy ki, mikor csatlakozott vagy mikor ment el.
- Részletező kérdésnek az olyan kérdést nevezik, amelyek a kihallgatott által szóba hozott valamelyik mozzanat részletesebb leírását szorgalmazzák.” Egy ütés esetén lehet és kell pontosabb leírást kérni. Lehet ütni nyitott tenyérrel, akkor egy tettleges becsületsértés vagy könnyű testi sértés állapítható meg, attól függően, hogy milyen erővel ütött. Lehet ütni ökölbe szorított kézzel, ekkor lehet súlyos testi sértés vagy annak kísérlete.
- Ellenőrző kérdések azok a kérdések, amelyek a vallomástevő érzékszerveinek általános állapotára, valamint az eseménykori aktuális állapotára, továbbá az érzékelés lehetőségét befolyásoló tárgyi körülményekre vonatkoznak.
Ellenőrző kérdés az is, ha mozzanatok, körülményeket akarnak tisztázni, vagy feltételezésekre akarnak választ kapni

A kérdések feltevésekor érvényesülnek egyrészt a Be. által támasztott, másrészt a krimináltaktika által támasztott korlátok.

Be. 180.§ (1) bekezdés Nem tehető fel a gyanúsítottaknak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdés.

Be. 181.§ (1) bekezdés második mondata: A tanúnak nem tehető fel a Be 180. § (1) bekezdésében tilalmazott, továbbá olyan kérdés, amely a feleletre útmutatást tartalmaz.

A krimináltaktika a következő ajánlásokkal él: rövidség, tömörség, világosság, egyszerűség és egyszerre csak egy kérdés feltevése.

³⁰ Kriminálisztika joghallgatóknak 138. old.

„A kihallgatási taktika érzékeny témakörét alkotják az úgynevezett szuggesztív vagy befolyásoló kérdések, amelyek sajátossága, hogy többé vagy kevésbé, nyíltabban vagy burkoltabban iránymutatást tartalmaznak a válasz tartalmára.”³¹

A Be. „csak” tartalmi korlátokat állít, de a kérdéseket úgy is fel lehet tenni, hogy látszólag semleges tartalommal, de mégis befolyásoló hatással bírjon.

A befolyásolásnak két módja van:

Az egyik a kérdező viselkedésében rejlik, mert lehet hangsúllyal, arcjátékkal, vagy más módon befolyásolni a kérdezettet. Ennek a törvényi szabályozása pedig a szórszálhasogatáshoz lehetne hasonló.

A másik mód az, amikor még a törvényi tilalom szintjét el nem érő tartalmi befolyásolást tartalmaz a kérdés.

A befolyásoló kérdések nem feltétlenül ütköznek törvényi tilalomba, azonban óvatosan kell feltenni őket, mert ha a kihallgatott a kihallgató szájíze szerint válaszol, az könnyen tévútra vezethet.

A szakirodalom ismeri még az ún. beugratós kérdéseket, amelyek egy feltételezett tény igazolására szolgálnak. Erre a következő példát hozom: „É.J. a pesthidegkúti kocsmárosné féllábú gyilkosa azt állította, hogy a cselekmény idején Szegeden járt kerékpáron. A nyomozó kérdésére, hogy neheze-e esett-e a múltbával a szegedi hegyek között felfelé hajtani a kerékpárját, azt felelte, hogy igen, neheze-e esett, ezért ilyenkor inkább leszállt. Ebből a válaszból nyomozó megtudhatta, hogy É.J. soha nem járt Szegeden, mert ott nincsenek hegyek.”³²

A kérdésfeltevés szakaszában lehetőség van bizonyítékok felmutatására is, de ennek a taktikáját előre ki kell dolgozni — ez a kihallgatási terv egyik fontos része. [Már amikor készül³³] A kihallgatott személyiségére, eljárási helyzetére és a nyomozás állására figyelemmel kell meghatározni, hogy milyen bizonyítékot és hogyan használjuk fel a kihallgatás során.”³⁴

Ebben a szakaszban történik a vallomás logikai ellenőrzése, jellemző eszközei a kérdések, amelyekkel a kétségeket el lehet oszlatni, de jelentkezhetnek hangsúlyosabban is.

³¹ Kriminálisztika joghallgatóknak 139. old.

³² Tremmel Flórián: A terhelt kihallgatása. In: Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminálisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009, 368.o.

³³ A szerző megjegyzése

³⁴ Dr. Ibolya Tibor kihallgatási taktika a nyomozásban 22. old.

6. Cím A kihallgatás rögzítése

Bócz Endre azt írja a Kriminálisztika joghallgatóknak c. tankönyvben az összefüggő elbeszélésről, hogy „a vallomásnak ez a fázisát elsősorban az emlékezetben kell rögzíteni. Fontos, hogy a kihallgatott mindvégig érezze: a kihallgató figyel rá, fontosnak tartja, amit mond. Lehet emlékeztető feljegyzéseket készíteni az elbeszélés olyan pontjairól, amelyeket a kihallgató nem tart félreérthetetlennek, esetleg önellentmondást vél felfedezni a narratívában, de nem szabad azt a benyomást kelteni, hogy az egész elbeszélést lejegyezi.”

Márpedig a gyakorlatban gyakori az, hogy az egész beszélgetést lejegyzik, sőt közben írják meg a jegyzőkönyvet.

A Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz³⁵ szó szerint megismétli a korábbi kiadását³⁶, amikor is a lejegyzéshez a következő megállapítást fűzi, amikor a hangrögzítésről ejt szót: „A rögzítésnek leggondosabb elvégzése esetén sem fog hűen tükröződni az eredeti vallomás teljes információtartalma. Ahogy találóan mondják, a tanú kihallgatásakor készült nyomozati jegyzőkönyv tulajdonképpen nem más, mint a „nyomozó tanúvallomása a tanúvallomásról”.”

Véleményem szerint ezek a megállapítások aggályosak. Amennyiben minden tanúvallomást hangfelvételen rögzítenek, az ügyésznek, bírónak minden esetben meg kell hallgatnia, amikor a kezébe kerül az akta. Ez időigényes, különösen ha többször kell meghallgatni és az amúgy is túlterhelt bíróság számára, közkeletű szóhasználattal élve „púp a hátán.” Sokkal hatékonyabb lenne szó szerint leírni a kihallgatott vallomását, véleményem szerint az lenne az igazán célszerű, ha lehetőséget adnának a kihallgatott számára, hogy a vallomását diktálja le, mert ebben az esetben bőven hagynak neki időt arra, amire szüksége van: végiggondolni és újra felidézni az eseményeket. A kérdezés szakasza következik az összefüggő elbeszélés után, majd ezt követi a lejegyzés. Véleményem szerint az összefüggő elbeszélés közben kell lejegyezni az összefüggő vallomást, majd a kérdések után a kérdésekre adott választ. Azok a személyek, akik később foglalkoznak az ügygel, véleményem szerint az ügy irataiból, tehát az aktából döntenek.

³⁵ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 342. old. a 2005-ös kiadás

³⁶ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 209. old. Dialóg Campus Kiadó Budapest- Pécs 1998.

A Be. pontosan meghatározza a jegyzőkönyv alaki és tartalmi kellékeit.

Be. 166. § (1) bekezdés A nyomozási cselekményekről – ideértve az ügyész, valamint a nyomozó hatóság intézkedéseit –, ha e törvény másképp nem rendelkezik, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság jegyzőkönyvet készít.

(3) A jegyzőkönyvben röviden le kell írni a nyomozási cselekmény menetét akként, hogy a jegyzőkönyv alapján az eljárási szabályok megtartását is ellenőrizni lehessen. A gyanúsított és a tanú vallomását, valamint a nyomozási cselekmény során tett indítványokat és észrevételeket a jegyzőkönyvnek a szükséges részletességgel kell tartalmaznia. A kihallgatott indítványozhatja a vallomásának szó szerinti jegyzőkönyvbe foglalását.

Az általam használt szakirodalom kevés szót szán a vallomások rögzítésének. Elsősorban az emlékezetben való rögzítésről beszél, mint ahogy korábban idéztem. A Be. is úgy fogalmaz, hogy „a szükséges részletességgel” kell tartalmaznia. Véleményem szerint ez a megfogalmazás mintegy „kötelező minimumként” szolgál és nem követeli meg, hogy mindent szó szerint rögzítsenek. A szó szerinti jegyzőkönyvbe foglalást a kihallgatott indítványozhatja. Ez a rendelkezés véleményem szerint részben felesleges, részben aggályos. A kihallgatottak három csoportját ismerjük: gyanúsított, sértett(tanú) és tanú. Amikor ezeket a személyeket kihallgatják a jogaikat és kötelezettségeiket ismertetik. Mivel a vonatkozó részeknél részletesen kitérek erre, itt csak említést teszek róla. A Be. nem tesz különbséget sértett és tanú között, mindkét személy vallomása tanúvallomásnak minősül, a tanúnak a következő jogai és kötelezettségei vannak a Be. alapján:

- vallomástételi kötelezettség a Be. 79.§ (2) alapján
- igazmondási kötelezettség a Be. 85.§ (3) alapján
- költségtérítéshez való jog a 79.§ (3) alapján
- írásos vallomástételi jog.

A Be. tanúra vonatkozó rendelkezései között nem szerepel sem az, hogy indítványozhatja tanúvallomásának szó szerinti jegyzőkönyvbe mondását, sem az, hogy erre az ő figyelmét fel kell hívni. A nyomozó hatóság kihallgatására pedig a Be. bírósági kihallgatásának szabályait kell alkalmazni.

A gyanúsított esetében a jogok és kötelezettségek a következőképpen alakulnak:

- vallomás megtagadásának joga

- vallomás tételének a joga azzal, hogy más bűncselekmény elkövetésével hamisan nem vádolhat

- írásos vallomástételi jog.

Itt sem szerepel kimondva az, hogy indítványozhatja vallomásának szó szerinti jegyzőkönyvbe vételét. Ráadásul a nyomozó hatóságot nem terheli kitanítási kötelezettség.

A közkézen forgó tankönyvek nem tartalmazzak önálló fejezetet a jegyzőkönyvről, pedig a gyakorlat számára fontos lenne. Szakmai gyakorlatom során találkoztam egy zaklatásos bűncselekménnyel, ahol a mobiltelefon-szolgáltató elküldte a híváslistát, melyből megállapítható volt, hogy a terhelt csakugyan zaklatta a sértettet, de az ügyészség számára fontos volt az is, hogy a személyes találkozó bizonyításra kerüljön. A sértett egy gyárban dolgozott, a terhelt több esetben várt rá, annak ellenére, hogy vele szemben kényszerintézkedésként távoltartást rendeltek el. Azt kellett bizonyítani tanúk segítségével, hogy valóban volt-e ilyen eset. Amikor olvastam a tanúkihallgatásról készült jegyzőkönyvet, azt tapasztaltam, hogy szó szerint ugyanazt vallották a tanúk. Véleményem szerint a nyomozó hatóság eljáró tagja a releváns elemeket összegyűjtötte, leírta, majd szövegszerűen rögzítette a jegyzőkönyvben és ez különbözik a valóságtól. Úgy gondolom, hogy a kihallgatásokat szó szerint kellene minden esetben jegyzőkönyvezni, annak ellenére is, hogy talán időigényes. A helyzetet csak egy elmés közmondással tudom érzékeltetni: „Amit nyerünk a réven, elveszítjük a vámon.” Az időt valahol, valakinek rá kell szánnia a bűnügy megoldására és szerintem a funkciómegosztás elve alapján ez a nyomozó hatóság feladata, mert a bíróság feladata az ítélezés.

II. Fejezet: A tanú kihallgatása

1. Cím: Mit várunk a tanútól?

79. § (1) Tanúként az hallgatható ki, akinek bizonyítandó tényről tudomása lehet.

Katona Géza szerint „a tanúvallomás – a terhelt vallomása mellett – a leggyakrabban igénybe vett bizonyítási eszköz. A technikai vagy laboratóriumi vizsgálatokkal

bizonyított egyszerű tényállások kivételével a legtöbb büntetőeljárás során fontos szerephez jut a tanúvallomás.”³⁷

Egy másik vélemény szerint azért kiemelkedő a tanúvallomás, mert a kriminalisztika hét alapkérdéséből legalább öt kérdést képes megválaszolni.”³⁸ Mind a hét kérdésre egyedül a terhelt vallomása adhat választ, a többi bizonyítási eszköz erre nem képes.

Büntetőeljárási jog előadáson megtanítottak minket a törvény helyes olvasására, ezen belül a felsorolás értelmezésére is. A törvény szövegében a felsorolás elején szerepel a tanúvallomás, így ez tekinthető a legfontosabb bizonyítási eszköznek, bár véleményem szerint vannak azért buktatók, főleg az érzékelés és az emlékezés problémái, amelyekre területi korlátok miatt nem térhetek ki.

A tanú az a személy, aki a bűncselekmény elkövetését érzékelte. „Tanú az, aki valamilyen történést, eseményt vagy annak egyes mozzanatait látott, vagy más módon, vagy más érzékszervével érzékelt, észlelt.”³⁹

A tanútípusokat a következő módon lehet csoportosítani. A szakirodalomban sokféle csoportosítás található, ezek közül dr. Liziczay Sándor: Tanútípusok a büntetőeljárásban c. tanulmányát⁴⁰ veszem alapul, amely a következő felsorolást tartalmazza:

- Elsődleges és másodlagos tanúk. Az elsődleges tanúk azok, akik a tényt maguk észlelték, a másodlagos tanúk, akik mások közléséből szereztek tudomást.
- Érdektelen és érdekelt tanúk. Csoportosításuk az eljárás lefolytatásához fűződő érdek alapján lehetséges. Érdektelen, akit valamilyen szál fűz a sértetthez vagy a terheltre.
- Bekapcsolás módja szerint: hivatkoztak rájuk, önként jelentkeztek vagy a nyomozás kutatta fel őket.

Attól függetlenül, hogy a tanú hogyan viszonyul az ügyhöz, őt vallomástételi és igazmondási kötelezettség terheli. E téren mozgásterét szűkebb, mint a terhelté, mert a valóságot kell feltárnia. A törvény felállít kihallgatási akadályokat, ha ezeket a személyeket „figyelmen kívül hagyjuk” és nem soroljuk őket a tanúk közé, akkor az igazmondási kötelezettséget figyelembe véve elvileg valóban pontos bizonyítási eszközökhöz jutunk.

³⁷ Katona im. 99. old.

³⁸ Dr. Dobos János: Kis nyomozástan 53. o. BM Könyvkiadó

³⁹ Király im. 265. old.

⁴⁰ dr. Liziczay Sándor: Tanútípusok a büntetőeljárásban Rendészeti Szemle 2007/1 3-25. old.

Megállapítható, hogy a tanútól azt várják, hogy legjobb tudása szerint tárja fel a múltbeli eseményt, adja elő azt, amit látott és hallott.

„A jó tanú gyorsan felfogja az általa észlelt esemény jelentőségét, érzéki csalódásoktól mentesen észleli az egyes mozzanatokat, emlékezetében tartósan rögzíti, majd önként vagy a hatóság kezdeményezésére az emlékképet élethűen felidézi és érthetően elmondja. A jogász valahogy így képzelheti el az „ideális tanút”...”⁴¹ Ez elviekben működik, de a gyakorlatban nem feltétlenül. A tanúk életkora, testi szellemi fejlettsége (most olyan emberekről van szó, akiknek semmilyen fogyatékosága nincs), figyelme különböző és így nem tapasztalhatja azt a tényt mindenki ugyanúgy.

Ahogy a kihallgatás szakaszainak csoportosításánál említettem, a kihallgatásnak van egy sémája, amely alkalmazható. Ez a következő:

- a) felkészülés a kihallgatásra
- b) a kihallgatás megkezdése
- c) érdemi kihallgatás
- d) kihallgatás eredményeinek rögzítése és (menet közbeni) értékelése.”⁴²

Ebbe a sémába most a tanút kell beleilleszteni.

2. Cím: A tanú kihallgatása

„A tanúkihallgatás a kihallgatás leggyakoribb válfaja, olyan önálló nyomozási (és általában) cselekmény, amelynek során

- a) a Be. által meghatározott alakiságok és garanciák mellett
- b) büntetőjogilag szankcionált igazmondási kötelezettség terhével
- c) a kihallgatott tanúvallomást tesz, azaz elmondja a büntetőjogilag releváns tényekre vonatkozó közvetlen vagy közvetett tudomását (észleléseit és tapasztalatait).”⁴³

A tanú kihallgatásának három szakasza van, az alábbiakban ezt a hármat tekintem át.

⁴¹ Katona im. 105. old.

⁴² Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 341. old.

⁴³ Kriminálisztika Tankönyv és Atlasz 373. old.

Felkészülés a tanúkihallgatásra

A felkészülés szakasza tanú esetén két mozzanatból áll:

1. A tanú(k) felkutatása
2. A tényleges felkészülés a kihallgatásra.

A tanúk felkutatása a kriminalisztika területére tartozik, ennek megvan a kialakult technikája.

A kihallgatásra való felkészülésnek sajátos vonásai vannak. Fokozott gondot kell fordítani a tanú érdekeltségének tisztázására: hozzátartozó, jó barát, haragos, kiszolgáltatott, érzelmileg függő, beosztott stb. Külön megfontolást igényel az idézési mód, hely, időpont megválasztása. Vannak olyan vélemények, amelyek szerint ebben a fázisban kell feltérképezni a tanú személyiségét, képességeit, elfogultságát, nem a kihallgatás során.

A tanúkihallgatás lefolytatása

A tanú kihallgatása a séma szerint három szakaszra osztható:

I. Szakasz:

A kihallgatás megkezdése. Ebben a szakaszban tisztázzák a tanú személyi adatait, azt, hogy milyen kapcsolatban áll az üggyel, az ügy szereplőivel, hogyan szerzett tudomást. Ez a szakasz alkalmas arra, hogy a tanúban lévő gátlásokat, stresszt oldja a kihallgató, kicsit megnyugtassa, és egyúttal előkészüljenek a következő szakaszra.

Ebben a szakaszban lehetőség nyílik a tanú személyiségének, egyéniségének jobb, hatékonyabb megfigyelésére.

A Be. a 82.-89.§§ szakaszokban rendelkezik a tanú kihallgatásáról. A kihallgatás megkezdésekor a tanút figyelmeztetni kell arra, hogy mely esetekben tagadhatja meg a vallomástételt. Amennyiben a tanút nem figyelmeztetik erre és a figyelmeztetést, valamint a tanú válaszát nem jegyzőkönyvezik, az ő vallomása bizonyítékként figyelembe nem vehető. A figyelmeztetés után fel kell venni a személyi adatokat, amelyekre köteles válaszolni, ezek után tisztázzák, hogy van-e akadálya a kihallgatásnak. Ezek után figyelmeztetik a hamis tanúzás következményeire, majd megkezdik az érdemi kihallgatást.

„A kriminálpszichológia már valóságos tanútípolológiával szolgál azzal, hogy megkülönbözteti

- Őszinte és együttműködő:
- Csendes, semmit sem tudó vagy érdektelen. Az ő „emlékezetét megfelelő kérdésekkel fel kell rázni anélkül, hogy őt szuggesztív módon befolyásolnánk”⁴⁴
- Fecsegő, beszédes, hencegő: az ügy szempontjából lényegtelen tények aprólékos elmondásával megnehezíti a kihallgató végző számára, hogy a tanú előadásából kiválassza a releváns mondandót. A fecsegőt „előadásában félbe kell szakítani, és a tárgyhoz tartozó kérdésekkel a lényeges tényekkel összefüggő válaszadásra készíteni.”⁴⁵
- Félénk vonakodó, gyanakvó vagy más tipológiával bizalmatlan tanú. „A bizalmatlan tanút figyelmeztetni kell állampolgári kötelezettségére és arra, hogy a szükséges adatok már nagy részben a nyomozó hatóság birtokában vannak.”
- Hiú tanú a bűnügy megoldása során magát kulcsfigurának gondolja. „Ha vallomása hitelt érdemlőnek tűnik, meghagyhatjuk őt fontosságának tudatában, de mértéktartásra kell ébreszteni, ha vallomása láthatóan eltér a valóságtól.”
- Szónokló
- Beteg
- Ellenséges és/vagy hazug tanút, vagy más tipológiával megtévesztő. „A megtévesztő tanút bizonyos idő elteltével, vallomásának alkalmas szakaszában le kell leplezni, a hamis tanúzás törvényes következményeire ismételten figyelmeztetni és újból módot adni arra, hogy őszinte vallomást tegyen.”
- Logikai-szóbeli emlékezőképességű, alkatú tanúk és képszerű gondolkodásúak stb.

A tipizálás alapján könnyű besorolni a tanúkat a fenti típusokba, de tanúkkal szemben alkalmazandó bánásmód már jobban épül a gyakorlatra, mint az elméletre.

II. Szakasz

A fogadás fázisát követi a kötetlen elbeszélés, amit már részletesen kifejtettem, itt nem kívánok róla szót ejteni.

III. Szakasz

⁴⁴ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatás a nyomozásban 27. old.

⁴⁵ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatás a nyomozásban 27. old. (innen idézem a következőket is)

A kérdések szakaszában nagyon kell arra ügyelni, hogy a kihallgató még csak véletlenül se befolyásolja a tanút. Akik valamilyen szinten érdekeltek, azokat nehéz befolyásolni, de egyébként a tanúra jellemző egyfajta megfelelési kényszer. Az összefüggő előadásnál még megengedhető a tárgytól való eltérés, a kérdésfeltevésnél azonban már nem.

Figyelni kell arra, hogy ha a tanú betanult szöveget mond, akkor érdemes őt kizökkenteni kérdésekkel és a helyes vallomást előcsalogatni.

A tanúvallomás rögzítése és eredményeinek mérése

A vallomást jegyzőkönyvben kell rögzíteni, erről már korábban írtam. Azt a véleményemet, hogy célszerű lenne szó szerint rögzíteni a vallomást, korábban már kifejtettem.

A tanúvallomásoknál azonban gondot jelent a tévedések kiszűrése mellett a tanúvallomás hamisságának megállapítása. A tanúk tesznek hamis tanúvallomás annak dacára, hogy azt a törvény bünteti.

A Kriminálisztika tankönyv az 1983-as Krimináltaktika tankönyvet⁴⁶ idézi a hamis tanúk típusainak felsorolásakor. Eszerint a hamis tanú el akarja kerülni a tanúzással járó felelősséget a tanúzással járó idővesztéseget, illetve a tanú elhallgat fontos részeket. Haragszik az ügy résztvevőire vagy rokonszenv fűzi őket valamelyikükhöz. Nem akar kárt okozni neki a gyanúsítotthoz fűződő rokoni kapcsolat, szolgálati függőség miatt. A tanú fél a gyanúsítottak vagy hozzátartozóik bosszújától; attól, hogy maga is belekeveredik az ügybe; attól, hogy korábban bármilyen okból tett nem valóságghú vallomását leleplezik; felbujtották; egyszerűen szereplési vágya van.

Ezeket a tényeket a kikérdezés során kell felderíteni.

⁴⁶ Krimináltaktika – Tankönyv a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére 1983. Budapest BM könyvkiadó 139-140. old.

A tanúvallomás relatív akadályai

A tanúvallomás akadályairól a Be. 81-82.§§ szakaszai rendelkeznek. Eltekintek a médiatartalom-szolgáltató és titoktartásra kötelezett bemutatásáról, nem kívánok szót ejteni a tanúvallomás abszolút akadályairól sem, csak a relatív akadályokról írok le pár megjegyzést.

Ez úgy jelenik meg a Be.-ben, hogy a tanúvallomást megtagadhatja. Be. **82. § (1)** A tanúvallomást megtagadhatja

a) a terhelt hozzátartozója,

b) az, aki a (4) bekezdés esetét kivéve magát vagy hozzátartozóját bűncselekmény elkövetésével vádolná, az ezzel kapcsolatos kérdésben, akkor is, ha a tanúvallomást az a) pont alapján nem tagadta meg,

A tanúvallomást a terhelt hozzátartozója megtagadhatja, ebben nincs is hiba. Ősi szabálynak minősül, minden jogrendszer tartalmazza, tudva, hogy a hozzátartozó nem tenne a terheltre terhelő vallomást, inkább elköveti a hamis tanúzás büntettét.

A b) pont azonban sokkal aggályosabb. Véleményem szerint kétélű fegyvernek minősül, hiszen ha a nyomozó hatóság előtt erre a rendelkezésre hivatkozik, azonnal felkelti a nyomozó hatóság figyelmét. A tanú ezzel tisztában van, ezért inkább választja a hamis tanúzást, mert ezzel elkerüli a hatóság gyanúját és a valóltan tanúvallomásoknak egyik oka lehet. A másik ok, amikor pontosan tisztában van azzal, hogy barátja, távoli rokona a tettes, és ha az igazat vallja, ha a b) pont alapján a vallomást megtagadja, azzal azt hozná nehéz helyzetbe, akit védeni akar. Ez is a hamis vallomások egyik okozója.

III. fejezet: A sértett kihallgatásáról

51. § (1) Sértett az, akinek a jogát vagy a jogos érdekét a bűncselekmény sértette vagy veszélyeztette.

A sértett eljárásjogi fogalom, amelyet az anyagi jogból lehet levezetni, de részletes tárgyalását, mivel nem tartozik a témához, mellőzöm.

Annál érdekesebb a sértett eljárásjogi helyzete. A bűncselekmény – amennyiben tartalmaz a törvényi tényállás passzív alanyt – valakinek a jogát, jogos érdekét sértette vagy veszélyeztette. Az állam büntetőigényéből az következik, hogy a bűncselekmények elkövetőit fel kell kutatni, bíróság elé kell állítani és meg kell büntetni. A sértettnek is az a célja, hogy azt az embert, aki ellene bűncselekményt követett el, azt az állam büntesse meg.

Ezt támasztja alá a Be. által a sértett részére biztosított jogkör. A Be. 51.§-a a sértettet a következő jogokkal ruházza fel:

- jelenlét joga
- iratbetekintési jog
- felvilágosításhoz való jog
- indítványozási és észrevételezési jog
- törvényben meghatározott jogorvoslati jog.

A sértettnek ezek a jogkörei részben az eljárás előbbre vitelét, részben az eljárás menetéről való tájékoztatást szolgálják. Az angolszász rendszerben a sértett nem önálló kategória, a tanúk szintjén kap helyet, de itthon is vannak olyan vélemények, amely szerint nem önálló kategória. „A gyakorlati tapasztalatok érthetően arra utalnak, hogy a tanúként vallomást tevő sértettet, nemegyszer az őt ért hátrány vagy sérelem mértékének felnagyítása, saját felelősségének csökkentése, rendszerint a terhelt szerepének túlhangsúlyozása jellemzi. A törekvésekkel is számolva nem látom indokoltnak, hogy a sértett által tett tanúvallomás értékelésével kiemelten foglalkozzam.”⁴⁷ Katona az idézett szövegrész előtt arról ír, hogy az is helytelen volna, ha a sértett érdekeltsége miatt eleve valótlannak bélyegeznék az ő vallomását, mert lehet az a vallomás hiteles is.

⁴⁷ Katona im. 111. old.

Kétségtelen azonban, hogy a sértett elfogult. Ez véleményem szerint sem teszi feltétlenül hiteltelenné a vallomását, de ennek reális lehetősége fennáll. A sértettől nem várhatunk elfogulatlanságot saját ügyében, ahogy a terhelttől sem várható ez el.

Sem a régi Be. sem a hatályos Be. nem kezeli a sértett vallomását önálló bizonyítási eszközként, az ügy iratai között pedig sértetti tanúvallomásként jelentkezik, ezért az ő kihallgatására a tanúkihallgatás szabályait kell alkalmazni.

A szakirodalom sokat foglalkozik a gyermeksértettek kihallgatásával, mint speciális és különleges kihallgatási formával.

IV. fejezet: A terhelt kihallgatása

1. Cím: A terhelt vallomásának értéke

A terhelt az, akinek a bűncselekmény elkövetését a terhére róják. Eljárásjogi helyzete a tanúéhoz képest sajátos, erős jogosultságai vannak, amelyek garanciális célt szolgálnak. A terhelt eljárásjogi helyzetének részletes elemzésétől eltekintek, röviden megemlítem, hogy a terhelttől nem várható, hogy az ellene irányuló ügyben együttműködjön és ennek keretében hiteles, feltáró vallomást tegyen. A büntetőeljárásban – a jogtudomány szerint – a terhelt vallomásának nincs kiemelkedő jelentősége, sőt a bizonyítási eszközök között az utolsó helyen szerepel. Mint ahogy a bevezetőben írtam: „a törvény általában nem tulajdonít a terhelt beismerésének kiemelt értékű bizonyító erőt.”⁴⁸ Amennyiben kiemelkedő jelentősége lenne, meg kellene „szerezni” ám a fair eljárás követelménye és az ebből eredő garanciák ennek nem adnak helyt. Ennek jogpolitikai indokai vannak: egy jogállamban ugyanis nem fér bele a fair eljárásba sem az önvádra kötelezés, sem a kényszervallatás.

A törvény azt a rendelkezést hozza a Be. 117.§ (4) bekezdés második mondatában, hogy „ha a terhelt a vallomás tételét megtagadja, figyelmeztetni kell arra, hogy ez az eljárás folytatását nem akadályozza.” A Be. 118.§ (2) bekezdésének rendelkezése pedig: (2) A terhelt beismerése esetén – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

⁴⁸ Király im. 296. old.

A jogalkotó a Be. 117.§ (4) és a 118.§ (2) bekezdésekben foglaltakkal – véleményem szerint – arra az álláspontra helyezkedik, hogy a terhelt vallomása csekély jelentőséggel bír, mert:

- I. Szükség van az egyéb bizonyítékokra, hiszen csak a terhelt beismerő vallomására alapozni ítéletet nem lehet.
- II. Az eljárást nem akadályozza a vallomás megtagadása, ergo a bíróságnak nincs szüksége arra, hogy a vallomás előtte elhangozzék vagy egyáltalán elhangozzék.
- III. Továbbá a terhelt vallomást tehet a nyomozók előtt és vallomást tehet a bíró előtt, e két vallomás pedig eltérhet egymástól, ez pedig a vallomás bizonyító erejét vonja kétségbe. Kérdés lesz az, hogy vajon melyik vallomás az „igaz” és a bíróság vajon valóban az igaz vallomást fogadja el igaznak?
- IV. Végül a terhelt hazudhat is a vallomása során, ennek reális lehetősége pedig fennáll, hiszen nincs kötelessége igazat mondani, nem áll érdekében igazat mondani.

A kriminalisztika a fent említett „csekély” bizonyító erőről máshogy vélekedik. Való igaz, hogy a szovjet kriminalisztikában a terhelt beismerő vallomása volt a legfontosabb bizonyítási eszköz: „Az elméletben és a gyakorlatban sokáig uralkodó volt az a nézet, sőt az egyes jogrendszerekben ma is az, hogy a terhelt vallomása, elsősorban természetesen beismerő vallomása a legfontosabb bizonyíték, a bizonyítékok királynője.”⁴⁹ Igaz, Gödöny a későbbiekben arról ír, hogy nem szerencsés sem az, hogy túl nagy jelentőséget tulajdonítunk a beismerő vallomásnak, ahogy az sem, ha alábecsüljük az értékét. A szovjet kriminalisztikának ez az állítása eredményezte az, hogy mindenáron meg kellett szerezni a beismerő vallomást. Meg is szerezték.

A modern felfogásban is az látszódik, hogy még mindig nagy jelentőséggel bíró bizonyítási eszköznek tartják a terhelt beismerő vallomását.

„Bármilyen fejlődésen menjen át a krimináltechnika és általában a tárgyi jellegű bizonyítékok felkutatása és felhasználása, a személyi jellegű bizonyítékok felkutatása és felhasználása, a személyi jellegű bizonyítékok rendkívüli nagy jelentősége több okból sem csökkenhet. Vannak olyan bűncselekmények, amelynek nincs vagy alig lehet tárgyi bizonyíték, de ezen túlmenően általában is az egyes tárgyi bizonyítékok önmagukban valóban „néma tanúk”, azaz a tárgyi bizonyítékok jelentőségének, azonosságának stb. kimutatásához rendszerint személyi jellegű bizonyítékokra is szükség van. Másképpen

⁴⁹ Gödöny József: Bizonyítás a nyomozásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968

mondva: a tárgyi bizonyítékok igen ritkán alkalmasak arra, hogy önmagukat legitimálják (igazolják hiteltérdemlő forrás jellegüket: hol, hogyan, mikor és milyen körülmények között kerültek a bizonyítás anyagában). Ezzel szemben a személyi jellegű bizonyítékok nemcsak alkalmasak az „önlegitimációra” hanem emellett a személyi jellegű bizonyítékok túlnyomó része mögött világos és fokozott felelősség húzódik meg és nyújt biztosítékot.⁵⁰”

A fenti idézetből kiderül, hogy a könyv szerzői számára szintén fontos bizonyítási eszköz a terhelt vallomása, de ezt az állításukat meggyőző érvekkel kívánják alátámasztani, mint ahogy az idézetükből kitűnik.

A kriminalisztika szemben a büntetőeljárással – ahol a törvényi garanciák és a formalizáltság keretét szabnak a kihallgatásnak – az egyik legfontosabb bizonyítási eszköznek tartja a beismerő vallomást. A kriminalisztikának van hét alapkérdése (hol, mikor, mivel, hogyan, miért, mit, ki) amelyek közül mind a hétre csak a terhelt vallomása ad választ.

2. Cím: A terhelt vallomása és kihallgatásának céljai

„A terhelt első kihallgatása olyan nyomozási cselekmény, amely

- a) magának a nyomozásnak egy jelentős állomása, mozzanata, vízválasztója;
- b) amely információkban nagyon gazdag – nemritkán döntő jelentőségű – személyi bizonyítékot is eredményezhet (a beismerés, mint közvetlen bizonyíték);
- c) ugyanakkor azonban a gyanúsított vallomása részleges vagy teljes beismerés hiányában is olyan verziókat tartalmazhat, amelyeket feltétlenül ellenőrizni kell és amelyek részben valószínűsíthetők.⁵¹

A terhelt az, akit bűncselekmény elkövetésével vádolnak, aki ellen a büntetőeljárás folyik. A terhelt lehet tényleges elkövető, de lehet ártatlan személy is, aki tévesen került a vádlott pozíciójába.

A törvény a terhelt számára lehetővé teszi a vallomás megtagadásának jogát:

Be. 117.§ (2) A terheltet a kihallgatásának megkezdésekor figyelmeztetni kell arra, hogy nem köteles vallomást tenni, a vallomás tételét, illetve az egyes kérdésekre történő

⁵⁰ Tremmel Flórián – Herke Csongor – Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus kiadó 2005. A továbbiakban ezt a tankönyvet fogom „a Kriminalisztika tankönyvnek” említeni.

⁵¹ Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 362. old.

válaszadást a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja, de bármikor dönthet úgy, hogy vallomást tesz, akkor is, ha korábban a vallomástételt megtagadta.

A terhelt nem köteles igazat mondani, amennyiben úgy dönt, hogy vallomást tesz. A tanú számára az igazmondási kötelezettséget előírja a törvény, a terhelt számára nem, ez a törvény szövegéből expressis verbis nem derül ki.

Az eljárást le lehet folytatni a terhelt vallomásának hiányában is. Be. 118. § (2) bekezdés A terhelt beismerése esetén - ha e törvény eltérően nem rendelkezik - meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

A Be. bizonyítási eszközöket felsoroló rendelkezéseiből és a Be. 118.§ (2) bekezdésből az derül ki, hogy a terhelt vallomása bír a bíróság előtt a legkisebb bizonyító erővel, mert a terheltnek nem érdeke, hogy a büntetőeljárás sikeres legyen és nem várható el tőle, hogy érdeke ellen cselekedjen, ezen cselekedetért pedig nem lehet megbüntetni.

„A terhelt vallomása tehát csak egy a felhasználható bizonyítékok közül és önmagában semmiképpen sem elegendő a bűnösség megállapításához. Ugyanakkor az elkövető az, aki mindenképpen ismeri a bűncselekmény indítékát, célját, saját cselekvését a szándék kialakulásától — a bűntény megvalósításán keresztül — egészen a felelősségrevonásig; általában ő tudja a legrészletesebben előadni a gondatlan elkövetés folyamatát is.”⁵²

Éppen ezért fontos lenne, hogy a terhelt beismerő, de még inkább a terhelt feltáró vallomása rendelkezésre álljon.

A terhelt többféle magatartást tanúsíthat a kihallgatása során.

- A vallomás tételének megtagadása. „Az így megnyilvánuló terhelti magatartás tulajdonképpen nem igényel értékelést. A terhelt ekkor egyrészt él a törvényes jogával, tehát ez a körülmény a bizonyítás során terhére nem értékelhető, másrészt azonban egyben lemond a védekezés eszközéről.”⁵³
- A vallomás során tagadja a terhére rótt bűncselekmény elkövetését.
Ennek két válfaja van:
 - Tagadó tartalmú nyilatkozatot tesz. „Nem követtem el.” kijelentésként jelenik meg, de mást nem mond.
 - A tagadását tényyszerű állításaival támasztja alá. Előadja, hogy az adott napon mást, máshol, mással csinált és esetleg bizonyítékokat is szolgáltat állításának alátámasztására.

⁵² Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban

⁵³ Katona im. 232. old.

Ebben az utóbbi esetben vallomását értékelni lehet és kell, meg kell vizsgálni hogy valós-e vagy valótlan.

- A terhelt valótlan beismerést tesz. Ennek több oka is van, Katona Géza bemutat pár ilyen lehetséges okot⁵⁴:
 - a) „Menekülés a börtönbe” szindróma: a terhelt azért ismeri be azt a bűncselekményt, amivel gyanúsítják, hogy egy súlyosabb cselekménye ne derüljön ki. Ez a bűncselekmény leplezése.
 - b) Más személy mentése érdekében tett valótlan beismerés.
 - c) Beteges szereplési vágyra vagy mentális zavarokra visszavezethető valótlan beismerés.
- Valóságnak megfelelő beismerés.

„A gyanúsított kihallgatásának célja tehát nem a beismerő, hanem a feltáró jellegű, az igazságnak megfelelő vallomás megszerzése.”⁵⁵ Ezt a vallomást lehetőség szerint úgy kell „megszerezni”, hogy a kihallgatás lefolyása ne ütközzön az anyagi büntetőjog szabályaiba, a terhelt vallomásának tartalma a terhelttől származzon, ne a hatóság tagjai adják a szájába és a hatóság tagjai ne egészítsék azt ki.

3. Cím: A terhelt kihallgatásának „általános szabályai”

A korábban tárgyalt sémába a terhelt vallomása is pontosan beilleszthető. Ismétlésként idézem a sémát:

„A kihallgatás igen bonyolult folyamata lényegében négy szakaszból, mozzanatsorozatból tevődik össze:

- a) felkészülés a kihallgatásra
- b) a kihallgatás megkezdése
- c) érdemi kihallgatás

⁵⁴ Katona im. 239-214. oldalak

⁵⁵ Dr. Lakatos János: Bűnügyi ismeretek III. Nyomozástani ismeretek. BM Könyvkiadó.1986 275. old.

d) kihallgatás eredményeinek rögzítése és (menet közbeni) értékelése.”⁵⁶

Annyiban fogom kiegészíteni a kihallgatásra vonatkozóan írtakat, amennyiben szükséges és speciális.

Felkészülés a terhelt kihallgatására

A felkészülésről a vonatkozó résznél írtam. A terhelt kihallgatásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a terheltnek nem érdeke, hogy az ellene folytatott büntetőeljárás sikeres legyen. Vannak olyan elkövetők, akik tudatosan készülnek védekezésre, vannak, akik védekezési taktikát alkalmaznak, hogy kihallgatásuk eredménytelen legyen. Olyanok is vannak, akik a bizonyítékok megsemmisítésével, manipulálásával próbálják megghiúsítani az eljárás sikerét. Nagyon fontos tehát, hogy megfelelő kihallgatási taktikát alkalmazva a kihallgató sikerre vigye a kihallgatást.

„Célszerű az első kihallgatással kapcsolatban eleve tagadó magatartásra számítani, illetőleg a vallomás megtagadására. Mégsem felesleges a kihallgatás általános céljának és konkrét rész céljának átgondolása és ezek elérése érdekében felteendő alapvető és ellenőrző kérdések összeállítása”⁵⁷

A helyes taktika kialakításának első állomása a kihallgatási terv összeállítása és a felkészülés, melynek lényeges szempontjai a következők:

- Személyiség feltérképezése: ehhez szükséges beszerezni mindenekelőtt a priuszt, az általa elkövetett bűncselekmények jellege nagy segítség a taktika kialakításában. Lehetőség szerint be kell szerezni az előző ügyek iratait, kihallgatási jegyzőkönyveket stb.
- A bűncselekmény jellegének megfelelően igénybe kell venni az egyéb központi és helyi nyilvántartásokat, hogy abból is lehessen adatokhoz jutni
- Amennyiben a törvény előírja, környezettanulmányt kell készíteni
- Ezek alapján össze kell állítani a kívánt kérdéssort és megfelelő taktikát ki kell alakítani.
- A szakirodalom fontosnak tartja, hogy a cselekmény minősítését is külön írja le a kihallgató.

⁵⁶ Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 341. old.

⁵⁷ Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 364. old.

A felkészülés akkor lehet igazán eredményes, ha sok adat áll rendelkezésre, amennyiben ez nem így van, akkor a fogadás szakasza az, ahol a kihallgató választ az általa meghatározott taktikák közül.

Amennyiben sok adat áll rendelkezésre, meg kell határozni azt a taktikát, amit a nyomozó alkalmazni fog, de mint minden jó kihallgatási tervnek, ennek is rugalmasnak kell lennie. A nyomozó ilyen esetekben olyan helyzetben van, mint a bíró vagy az ügyész, aki az ügy irataiból meríti a tudását, az iratok pedig személytelenek. Csak akkor van jó támpont, amennyiben olyan alanyról van szó, aki többszörös elkövető, vagy Büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodott és így sok anyag áll rendelkezésre róla.

A terhelt kihallgatásának lefolytatása

Fogadás szakasza

A fogadás szakaszánál kerül sor egyrészt a gyanúsítás közlésére, másrészt a terhelt jogainak ismertetésére. Ennek kiemelt jelentősége van, hiszen ha ez elmarad, akkor a terhelt vallomása a bizonyítás során nem használható fel.

A Be. 117. alapján meg kell állapítani a terhelt személyi adatait. „Ezekre a kérdésekre a terhelt akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadja.”

Ezek után a terheltet figyelmeztetni kell: a vallomás megtagadásának és a vallomás tételének jogára, valamint ezek jogkövetkezményeire.

A figyelmeztetésnek a Be. 117. § (1) bekezdésben írt személyi adatok felvétele után kell elhangoznia, így ebből következően a vallomástétel megtagadásának a joga az e kérdésekre vonatkozó válaszokra nem vonatkozhat.

A terhelt kihallgatása a személyazonosságának megállapítása és a (2) bekezdésben írt kioktatás után kezdődik. A kihallgatás megkezdésekor a terheltnek nyilatkoznia kell a foglalkozására, munkahelyére, iskolai végzettségére, családi, kereseti és vagyoni körülményeire, továbbá a korábbi büntetésére vagy büntetéseire és az eljárás tárgyától függően a katonai rendfokozatára és a kitüntetéseiire vonatkozó kérdésekre. A terhelt részletes kihallgatásának szabályait a Be. 179., 180., illetve a 288-291. § szakaszok szabályozzák.

Amennyiben a terhelt él a vallomás megtagadásának jogával őt figyelmeztetni kell arra, hogy a vallomás megtagadása az eljárás lefolytatását nem gátolja. A vallomás megtagadása azzal is jár, hogy hozzá kérdések nem intézhetők, másokkal nem szembesíthető.

Abban az esetben, amennyiben a terhelt vallomást kíván tenni, ennek a lehetőségét biztosítani kell. A Be. lehetőséget ad arra, hogy a terhelt összefüggően előadja, amit mondani kíván vagy írásban tegyen vallomást.

Az eredményes kihallgatás feltételei közé tartozik az, hogy a terhelt a kihallgatása előtt ne találkozhasson az eljárás más résztvevőivel, se más terheltekkel se tanúval vagy sértettel.

„Nemcsak az a veszély áll fenn, hogy összebeszél valakivel, hanem felismerésre bemutatáskor is joggal hivatkozhat arra, hogy a tanú azért ismerte fel, mert néhány perce vagy órája találkoztak a folyosón. Előfordulhat az is, hogy egy ilyen találkozás miatt egy újabban felkutatott sértettel való szembesítés elveszíti váratlanságát stb.”⁵⁸

Ez a szakasz az, ahol a kihallgató és a terhelt először találkozik, itt derül ki az, hogy a terhelt valójában milyen beállítottságú ember, hogyan viszonyul a bűnügyhöz, milyen jellemzőkkel bír stb.

Dr. Lakatos János Bűnügyi ismeretek c. könyvében⁵⁹ a következőkre hívja fel a figyelmet a fogadás során.

„A kapcsolat kialakításában és a kihallgatás lefolytatásában rendszerint jól kihasználhatjuk a gyanúsított időben felismert hiúságát, szereplési vágyát, nagyképűségét, sértődöttségét. Az ilyen beállítottságú, hangulatú embereket viszonylag könnyű rávenni arra, hogy önmagukról beszéljenek, eldicsekedjenek tetteikkel, előadják sajátos álláspontjukat.”

Máshogy kell viselkedni a gondatlan elkövetőkkel ill. azokkal akik a cselekedetüket megbánták vagy azokat, akiket belekényszerítettek az elkövetésbe. Az ilyen elkövetőkkel szemben a helyes viselkedés az, ha a kihallgató megértő és segítőkész, de csak egy bizonyos határig, hiszen minden esetben távolságot kell tartani.

Van olyan eset, amikor a kihallgatott nem tudja pontosan, hogy milyen ügyben kell vallomást tennie. „Mivel a kialakítandó kapcsolatot ez is motiválhatja, a

⁵⁸ Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 40. old.

⁵⁹ Dr. Lakatos János im. 275-282. oldalak (a következőket is innen hivatkozom)

személyazonosság ellenőrzése után ennek a kérdésnek a tisztázásával is kezdetjük a beszélgetést.”

Vannak olyan bűnözők, akik már a személyi adatoknál sem mondanak igazat. „A rutinos bűnözőknél célszerű a kérdezés szakára hagyni az ilyen hazugság leleplezését, míg az első bűntényeseknél helyesebb már itt megállni és megismételni az őszinte, feltáró jellegű vallomás jelentőségéről adott felvilágosítást.”

Meg nem térült kár esetén külön gondot kell fordítani a kihallgatott vagyoni viszonyainak megállapítására. A megtérült kár az 56/2007. BK vélemény alapján enyhítő körülmény, megtérítésének esélyét fontos lenne feltárni. Azért van a kihallgatás során ennek létjogosultsága, akár bíróság, akár nyomozó hatóság kihallgatásáról is legyen szó, mert Magyarországon a lakosság adómorálja nem magas, a nyilvántartások nem pontosak és mindig van eltitkolt jövedelem.

„A gyanúsítottat nyilatkoztatni kell az előéletével kapcsolatban is. Ennek kapcsán röviden kitérhetünk arra, hogy a korábbi büntetőeljárás hogyan zajlott le. Érdemes megfigyelni, hogyan ad választ, mert valószínűleg hasonló felfogásban nyilatkozik majd a terhére rótt bűncselekménnyel kapcsolatban is.”⁶⁰

Érdemi kihallgatás

A fogadás szakaszát követi az érdemi kihallgatás szakasza, amelynek egyik része az összefüggő elbeszélés, másik részét a kérdések képezik.

Amennyiben a terhelt a vallomás megtagadásával él, ez a szakasz értelemszerűen kimarad. Amennyiben a terhelt vallomást tesz, az összefüggő elbeszélés után kérdések intézhetők hozzá.

Az összefüggő előadást nem szabad félbeszakítani. A kihallgató lehetőség szerint legyen fegyelmezett a kihallgatás során, lehetőleg legyen figyelmes és érdeklődő, nem szerencsés, ha a kihallgatott az arcából olvasna és lehetősége lenne változtatni a mondandóján. Másrészt a türelem és a figyelem olykor meglepő eredményre vezethet:

„A nyomozó türelmére álljon egy 1990-es évek végi pécsi történet. A vizsgáló előtt a gyanúsított vallomást tesz, szép lassan, hosszan, részletesen. Mindezt négy-öt alkalommal megismétli. A tapasztalt rendőrnő miután mindezt nagy türelemmel

⁶⁰ Dr. Lakatos János im. 275-282. oldalak

jegyzőkönyvezte, megjegyzi az ötödik alkalommal: Nagyon örültem az ön kihallgatásának, mert édesanyám is gyermekkoromban az ágyam szélénél ült és mesélt. Mindig így aludtam el. A gyanúsított meglepett arccal bámult, majd megkérdezi: Ezt komolyan mondja? Miután a vizsgáló igennel felelt, a terhelt azonnal kijelentette: „Akkor elmondom az igazat.”⁶¹

Az összefüggő előadás egyébként a kihallgatási terv során megállapított személyiségrajz ellenőrzésére is alkalmas. Itt sokkal jobban előtérbe kerül az, hogy a kihallgatott mit gondol a bűncselekményről, mit gondol saját magáról stb.

Amennyiben a terhelt a vallomástételt megtagadja, figyelmeztetni kell arra, hogy a védekezéstől fosztja meg magát.

Ezt követően kerül a sor a kérdésekre. Először a terhelt kihallgatásánál is azokat a kérdéseket kell feltenni, amelyeket a kihallgatási terv során összeírt a kihallgató, ezeket követik azok a kérdések, amelyeket az összefüggő elbeszélés tett indokolttá vagy eközben merültek fel.

Kérdéseket indukál a szüksézáví beismerő vallomás. Egy ilyen vallomást a terhelt könnyen megváltoztathat, kiegészíthet, ezért nem szabad ezt kérdések nélkül elfogadni. Amennyiben a terhelt részletes beismerő vallomást tesz, az abban szereplő tényeket bizonyítékokkal alá lehet támasztani vagy épp bizonyítékokkal lehet cáfolni. Ilyen esetben a kérdések taktikai fogásként jelentkeznek.

„A részletező kérdések több célt is szolgálnak:

- a terhelt védekezésének jobb megértését és ellenőrzését
- az ügy homályos, hézagos, bizonytalan pontjai részleteinek tisztázását, ideértve a bűnösségi körülményeket is
- a terhelt tévedéseinek vagy hazugságainak leleplezését, megcáfolását
- később felhasználható közvetett bizonyítékok taktikai felerősítését.”⁶²

A részletező kérdések alkalmas eszközként szolgálnak pl. feszültség fokozására, leleplezésre stb.

A jegyzőkönyvről és a terhelt vallomásának elemzésétől eltekintek, ezeket a témákat már korábban érintettem.

Abban az esetben, ha a terhelt vallomást tesz, de abban hazudik, különféle taktikákkal elősegíthető, hogy mégis igazat mondjon. A gyanúsítottak befolyásolása sem ismeretlen

⁶¹ Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 366. old.

⁶² Kriminalisztika Tankönyv és Atlasz 367. old.

eszköz. „Nálunk a legelterjedtebb módszer a bizonyítékok fokozatos feltárása; egyes bizonyítékok időleges elhallgatása.”⁶³ Ha a gyanúsított olyasmit mond, aminek az ellenkezőjével a kihallgató tisztában van, hagyja hogy az általa felépített történeten haladjanak és egy kedvező időpontban áll elő a valóságnak megfelelő információkkal.

A másik taktika a blöff, amelynek az a lényege, hogy a terheltnek a nyomozó azt sugallja, hogy már mindent tud, mindennel tisztában van, gyakorlatilag nincs szükség a terhelt vallomására, csak saját magának tesz jót ha vall, mert úgy is elítélik. Az összeomlott, összezavart gyanúsított pedig beismerő vallomást tesz. Ismert a „legendák megengedése” nevű eljárás. Nagyon gyakran játsszák ki egymás ellen a gyanúsítottakat: „XY már mindent elmondott”. Egy ilyen fogás lelepleződésének tanúja voltam egy tárgyalás során, amikor tolvaj párost hallgatott ki a bíróság. „A” azért tett beismerő vallomást, mert azt mondták a nyomozók, hogy „B” már mindent bevallott. A dolog pikantériája abban állt, hogy „B”-t hallgatták ki később, de erről „A” nem tudott.

Hatásos a lelkiismeretre hivatkozni, lehet a gyanúsítottak hízelegni (ez talán a leghatásosabb módszer), előfordulhat az is, hogy lerohanják a gyanúsítottat, használják a „jó zsarú - rossz zsarú” trükköt stb. Ahhoz, hogy ezeket a fogásokat sikerrel alkalmazzák, nagyon alapos felkészülés szükséges.

Záró gondolatok

Dolgozatom gerincét a kihallgatás lefolytatása képezi. Foglalkoztam a kihallgatás általános szabályaival, amit alkalmazni lehet az együttműködő terhelt és a tanú kihallgatására. Külön foglalkoztam a tanú és a terhelt kihallgatásával, megemlítettem a sértett kihallgatását. Külön részt szenteltem a kihallgatás minden szakaszának és figyelmet fordítottam az eljárási szabályok ismertetésére is, érintettem egyes különös kihallgatási technikákat.

A nyomozás során jellemző az információ-éhség. Egy bűnügyet akkor lehet megoldani, ha minél több információ áll rendelkezésre. Mint ahogy az szóba került, akkor

⁶³ Kriminálisztika joghallgatóknak 155. old.

eredményes egy nyomozás, ha a kriminalisztika mind a hét kérdésére választ tud adni a nyomozó. Ebben a felfogásban a terhelt beismerő vallomása fontos információkat tartalmaz, amik elengedhetetlenek lehetnek.

A tárgyalási szakaszban azonban a rendelkezésre álló bizonyítékok bizonyító erejét is figyelembe kell venni ahhoz, hogy dönteni lehessen a terhelt büntetőjogi felelősségéről. Ugyan a törvény nem határozza meg az egyes bizonyítékok bizonyító erejét, értékelésükre szükség van és az eljárásjogi garanciák miatt a terhelt beismerő vallomásának nincs jelentős súlya a tárgyalás során. Ez az ellentét csak úgy békíthető ki, hogy a törvény arra kötelezi a nyomozó hatóságot, hogy minden bizonyítási eszközt szerezzen be.

A dolgozat megírása során arra a következtetésre jutottam, hogy a terhelt vallomás megtagadási joga egy rendkívül erős jogosítvány és amennyiben él ezzel a jogával, egy jól felépített kihallgatási taktika időpocsékolásnak tűnik, hiszen a terhelthez ezek után kérdést sem lehet intézni, csak arra lehet rámutatni, hogy magának árt, ha nem tesz vallomást. Az ezzel kapcsolatos véleményemet itt fejtem ki. A terhelt beismerő vallomását az 56/2007. BK vélemény enyhítő körülmények közé sorolja. Célszerű lenne az enyhítő és súlyosító körülmények példálózó felsorolását a Be.-be beemelni és ezek között enyhítő – években kifejezhető – körülményként kaphatna helyt a beismerés és akár a büntetékiszabási szempontok között is lehetne szerepeltetni. Ezzel a terheltet érdekeltté teszik abban, hogy bár elkövette a bűncselekményt, mégis hozzájáruljon az eljárás eredményességéhez. Ezzel az önvádra kötelezés tilalma nem valósulna meg, mert a vallomástétel önkéntes marad. Véleményem szerint súlyosító körülményként lehetne a terhelt konok tagadását, de azt belátom, hogy ezzel az önvádra kötelezés tilalmát közvetve megszegné a törvény. A tanúk esetében a Be. 82.§ b) pont szerinti megtagadási okot véleményem szerint annyiban módosítani kellene, hogy amennyiben olyan tanú, akinek joga van megtagadni a vallomást a b) pont alapján és hamis vallomást tesz, ne lehessen büntetéssel sújtani vagy büntetése legyen korlátlanul enyhíthető. Mivel ha valaki a Be 82.§ b) pontra hivatkozik, azzal magát vagy más a hatóság előtt gyanúba keveri.

Célszerűnek tartanám, ha a tárgyaláson az ügyész végezhetné a kihallgatást, a bíróság ebben a kérdésben pedig a szemlélő szerepét kapná meg. 4. § (1) A vád bizonyítása a vádlót terheli. A vádlón van a bizonyítási teher, véleményem szerint nem kellene a bíróságokat azzal terhelni, hogy mindenáron bizonyítaniuk kelljen az ítélet

meghozatalához a vádat. Amennyiben az ügyész nem tudja vagy nem akarja bizonyítani a vádat, abban az esetben, véleményem szerint indokolt lehetne az eljárás megszüntetésére egy további okot bevezetni a 267.§ (1) megszüntetési okai közé azzal az indokkal, hogy a vád nem került kétséget kizáróan bizonyításra. Ezzel a módosítással az ügyészt és a védőt aktív résztvevőivé tenné a törvény az eljárásnak, az ügyészi kontroll biztosítaná, hogy a nyomozó hatóság ne kövessen el a nyomozások során triviális hibákat. Végző soron ez megeremthetné az ügyészi kontroll erősségét. A bíróság terheit csökkentenénk azzal, hogy technikailag sem köteles a vád bizonyítására, amire a törvény szerint de jure nem köteles, azonban de facto mégis.

A jegyzőkönyvvel kapcsolatos véleményemet korábban kifejtettem, itt csak visszautalok a korábban tett kijelentésemre. A sikeres és eredményes tárgyaláshoz elengedhetetlen a pontos jegyzőkönyv, amely a vallomások szövegét tartalmazza.

Összességként: a tanúvallomás és a terhelt vallomása nagyon fontos információkat tartalmazhat, de csak úgy használható fel eredményesen a bíróság előtt, ha a kihallgatást a törvény rendelkezéseinek megfelelően és a szakmai előírások betartásával folytatják le és rögzítik.

Forrásjegyzék

Tankönyvek, monográfiák

Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál, Szerk. Busch Béla: Büntetőjog II. hvgorac Budapest 2013.

Dr. Bócz Endre: Kriminalisztika 1. Budapest, BM. Duna Palota és Kiadó, 2004,

Dr. Bócz Endre – Dr. Finszter Géza: Kriminalisztika joghallgatóknak, Magyar Közlöny Lap – és Könyvkiadó, Budapest, 2008

Erdei Árpád: Tény és jog a szakvéleményben, Budapest, KJK, 1987

Gödöny József: Bizonyítás a nyomozásban, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968

Katona Géza: Valós vagy valótlan? Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest 1990.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog Osiris, 2008 Budapest

Katona Géza: Valós vagy valótlan. KJK, Budapest, 1990;

Dr. Kertész Imre: A kihallgatási taktika lélektani alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965

Lakatos János: Bűnügyi ismeretek III. Nyomozástani ismeretek (jegyzet, BM Könyvkiadó, 1986.)

Kriminalisztika. Általános Rész. Belügyminisztérium Tanulmányi és Módszertani Osztálya. Budapest.1961.

Krimináltaktika – Tankönyv a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói részére 1983. Budapest BM könyvkiadó

Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban, - Dialóg Campus Kiadó Bp. – Pécs 2006.

Tremmel Flórián – Herke Csongor – Fenyvesi Csaba: Kriminalisztika tankönyv és atlasz, Dialóg Campus kiadó 2005.

Tremmel Flórián: A terhelt kihallgatása. In: Tremmel-Fenyvesi-Herke: Kriminalisztika. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2009,

Tolcsvai Nagy Gábor: Idegen szavak szótára. Osiris Kiadó, Budapest, 2007

Tóth Mihály: Kihallgatási műfogások az igaz vallomás érdekében. A taktikai blöff. In Bócz Endre (szerk.): Kriminalisztika II. kötet. BM Kiadó, Budapest, 2004

Tanulmányok, cikkek

Alföldi Ágnes Dóra: Gondolatok a büntetőeljárásbeli bizonyítás jelentőségéről és fogalmának elméleti megközelítéséről.

Letöltés helye: http://jesz.ajk.elte.hu/alfoldi46.html#_ftn1, ideje 2013.11.08.

Bócz Endre: A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése, Magyar Jog, LV. évf., 2. szám, 2008, 78.

Boros János: A bűnözői profilalkotástól a tanúkihallgatásig. Törekvések a mai kriminálpszichológiában, Magyar Pszichológiai Szemle, 2003/2.

Dr. Ibolya Tibor: Kihallgatási taktika a nyomozásban 10. old. letöltés ideje 2013. október 1. helye: <http://ibolyatibor.atw.hu/Sajat/3.pdf>

Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok, RTF Kriminalisztikai Tanszék – A kriminalisztika egyes aktuális kérdései (jegyzet, RTF 2008.)

Dr. Liziczay Sándor: Tanútípusok a büntetőeljárásban Rendészeti Szemle 2007/1

Dr. Varga Zoltánné: Nyomozási taktika, vagy kényszervallatás? Belügyi szemle, 1987/1.

Dr. Szijjártó Eszter: A krimináltaktikai blöff

Murai András: A Pfílf Csaba sérelmére elkövetett emberölés. Belügyi Szemle 2010/10. szám

Jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről